

Ὁ Συνοδικὸς Θεσμὸς

Ἱστορικά, ἐκκλησιολογικά καὶ κανονικά προβλήματα*

ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΡΓΑΜΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΗΖΙΟΥΛΑ

I. Εἰσαγωγικά

Ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη, τουλάχιστον, θεολογία τὸν κορμὸ τῆς διοίκησης καὶ τῆς κανονικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας. Κάθε αὐτοκέφαλη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει τὴ σύνοδό της καὶ κανεὶς νομοθέτης, ἐκκλησιαστικὸς ἢ πολιτικὸς, δὲν θὰ μπορούσε νὰ διανοηθεῖ νὰ ἀντικαταστήσει τὴν Σύνοδο μὲ διοικητικὸ ὄργανο ἄλλης μορφῆς, συλλογικοῦ ἢ ἀτομικοῦ χαρακτήρα.

Ἀλλά, ἂν καὶ αὐτὸ ἰσχύει ὡς γενικὴ διαπίστωση, στὴν πραγματικότητα ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ παρανοηθεῖ τόσο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Οἱ παρανοήσεις αὐτές, οἱ ὁποῖες ἄλλοτε ὀδηγοῦν τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ περιπέτειες καὶ ἄλλοτε σὲ ἐσφαλμένες ἐκτιμήσεις συγκεκριμένων περιστατικῶν, ὅπως συμβαίνει γιὰ παράδειγμα μὲ ὀρισμένες ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας στὴν Ἑλλάδα, τελικὰ διαβρώνουν τὰ θεολογικὰ θεμέλια τῆς Ὁρθοδοξίας. Κι αὐτὸ ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ παραγνωρίζεται, ὅταν δὲν ἀγνοεῖται, τὸ ἐκκλησιολογικὸ περιεχόμενον τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ. Σὲ ἀντίθεση πρὸς τοὺς πολιτειακοὺς θεσμοὺς, οἱ κανονικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας βασίζονται καὶ συνδέονται ἄρρηκτα μὲ τὴν Ἐκκλησιολογία, δηλαδή μὲ θεολογικὰς ἀρχές, οἱ ὁποῖες διέπουν τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, βασικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι ἡ Σύνοδος, εἶναι ἀδιαχώριστοι ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας¹. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ διαχωρισμὸς τῶν διοικητικῶν θε-

* Ἡ παρούσα μελέτη δημοσιεύθηκε ἀρχικὰ στὸ συλλογικὸ τόμο *Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν*, Ἀθήναι 1980, σ. 163-190. Ἐδῶ δημοσιεύεται μεταγραμμένη στὴ δημοτικὴ καὶ μὲ τὴν προσθήκη τῶν Γενικῶν Συμπερασμάτων.

1. Πρὸβλ. ΚΑΡΜΠΗ Ι., *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, 1973, σ. 521 καὶ 523, «ἡ συνοδικότης ἀνή-

σιμῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ δόγμα δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀτυχής, εἶναι καὶ ἐπικίνδυνος².

Προκειμένου νὰ κατανοηθεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸ περιεχόμενον ἑνὸς θεσμοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ἀνατρέχουμε στὶς ἱστορικές του καταβολές. Γιατὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, πολλοὶ θεσμοὶ ὑφίστανται ἀλλοιώσεις, οἱ ὁποῖες τείνουν νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ τους περιεχόμενον. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέχεται τὶς ἱστορικές ἐξελίξεις ἢ ἀλλαγές στοὺς θεσμοὺς τῆς, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι ἡ ἀρχικὴ σχέση τῶν θεσμῶν αὐτῶν πρὸς τὴν οὐσία καὶ τὴν φύση τῆς Ἐκκλησίας θὰ παραμείνει ἀνεπηρέαστη. Συνεπῶς, ἡ μελέτη καὶ ἡ κατανόηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπαιτεῖ ἀναγωγή στὶς ἱστορικές καταβολές τους, καθὼς καὶ τὴν ἐκκλησιολογικὴ τους ἐκτίμηση. Τόσο ἡ μελέτη τῆς Ἐκκλησιολογίας ὅσο καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, κυρίως τῶν πρώτων αἰώνων, κατὰ τοὺς ὁποίους διαμορφώθηκαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοί³, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συνοδεύουν κάθε ἔρευνα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας⁴.

Προκειμένου, λοιπόν, περὶ τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθοῦν τὰ ἑξῆς ἔρωτήματα.

α) Πῶς καὶ ἀπὸ ποιά ἱστορικά καὶ θεολογικά δεδομένα γεννήθηκε καὶ ἐμφανίστηκε στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας;

β) Ποιές ἐκκλησιολογικὲς ἀρχές συνετέλεσαν στὴ διαμόρφωσή του;

γ) Πῶς τὸ ἀρχικὸ ἐκκλησιολογικὸ περιεχόμενον διατηρήθηκε οὐσιαστικὰ ἀναλλοίωτο παρὰ τὴν πρόσληψη νέων μορφῶν ἔκφρασης; Καί, τέλος

δ) ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὰ ὡς ἄνω ἱστορικά καὶ ἐκκλησιολογικά δεδομένα, ποιές ἀρχές διέπουν σήμερον τὸ Κανονικὸ Δίκαιο τῆς Ὁρθοδοξίας;

κει εἰς τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας». Παρομοίως, ΑΡΧΙΜ. ΧΑΡΚΙΑΝΑΚΙ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Αὐστραλίας), *Περὶ τὸ Ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας*, 1965, σ. 86.

2. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὸ διαχωρισμὸ τῶν Κανόνων, βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ Κ., *Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σύνταγμα*, 1968, σ. 10 ἑξ.

3. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, οἱ τέσσερις πρώτοι αἰῶνες ἔχουν ἰδιαίτερη σπουδαιότητα, γιατί στὴ διάρκεια τους συντελέστηκε ἡ βασικὴ διαμόρφωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ ἀποσαφηνίστηκαν τὰ ἐκκλησιολογικὰ κριτήρια, βάσει τῶν ὁποίων ἔγινε ἡ διαμόρφωση αὐτῆ. Ὅποιαδήποτε μεταγενέστερη ἐξέλιξη τῶν θεσμῶν πρέπει νὰ ἐξετάζεται μὲ βάση τὰ κριτήρια αὐτά.

4. Ἐντελῶς ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴ διαμόρφωση καὶ ἐκκλησιολογικὴ ἀποτίμηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση ἔχει καὶ ἡ Λειτουργικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς θὰ φανεῖ στὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς μελέτης. Ἐκκλησιολογία, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ Λειτουργικὴ συνυφαίνονται στὸ Ὁρθόδοξο Κανονικὸ Δίκαιο.

Στή μελέτη αυτή, θα έξεταστούν με συντομία αυτά τα έρωτήματα, τα όποια έχουν, κατά τή γνώμη μου τουλάχιστον, καίρια σημασία τόσο θεωρητική όσο και πρακτική για τή σύγχρονη Όρθόδοξη Έκκλησία.

II. Οί ιστορικές καταβολές του συνοδικού θεσμού

Ό ιστορικός πού ασχολείται με τή γένεση του συνοδικού θεσμού αντιμετώπιζει τό δίλημμα είτε νά θεωρήσει τίσ συνόδους παράγωγο τών συνθηκών, εκκλησιαστικών ή μή, του 2^{ου} μ.Χ. αι. είτε νά αναζητήσει τίσ ρίζες τους στη ζωή τών πρώτων εκκλησιαστικών κοινοτήτων, όπως τήν περιγράφει ή Καινή Διαθήκη. Όσοι από τους ιστορικούς αρχίζουν τήν έρευνά τους από τίσ τελευταίες δεκαετίες του 2^{ου} αιώνα αντιμετώπιζουν τό πρόβλημα, αν οί παράγοντες πού συντέλεσαν στήν εμφάνιση τών συνόδων πρέπει νά αναζητηθούν εκτός ή εντός τής Έκκλησίας. Οί ιστορικοί Monceaux, Lubeck και Harnack αναζήτησαν τίσ καταβολές του συνοδικού θεσμού στο δημόσιο και θρησκευτικό βίο τών ελληνικών πόλεων⁵, ενώ ό Dvornik συνέδεσε τήν εμφάνιση τών συνόδων με τόν θεσμό τής Ρωμαϊκής Συγκλήτου⁶. Αντιθέτως, ιστορικοί, όπως ό R. Sohm και A. Harnack, οί όποιοι αναζήτησαν τίσ άπαρχές του συνοδικού θεσμού στήν ίδια τή ζωή τής Έκκλησίας –ό λόγος πάντοτε για τα τέλη του 2^{ου} μ.Χ.– συνέδεσαν τήν εμφάνισή του με τήν ύποτιθέμενη αντίθεση «πνεύματος» και «ιεραρχίας» (Amt und Geist), όπως αυτή εμφανίστηκε έξ άφορμής του Μοντανισμού⁷ και τής έριδας για τό Πάσχα⁸. Με άλλα λόγια, ό συνοδικός θεσμός έπινοείται για πρώτη

5. Βλ. MONCEAUX P., *De Communi Asiae provinciae*, 1885, σ. 117. LUBECK C., *Reichseinteilung und Kirchliche Hierarchie des Orients bis zum Ausgange des vierten Jahrhunderts*, 1901. HARNACK A., *Entstehung und Entwicklung der Kirchenverfassung und des Kirchenrechts, in den zwei ersten Jahrhunderten*, 1910, σ. 115-116.

6. Έτσι, παλαιότερα, ό P. Batiffol, μολονότι απέρριπτε έπιδράσεις έξωεκκλησιαστικών θεσμών στις συνόδους τής Άσίας, όσον άφορά στη συνοδική πράξη τής Άφρικής δεχόταν τήν έπίδραση του θεσμού τής Ρωμαϊκής Συγκλήτου. Βλ. «Le réglemant des premiers conciles africains et le réglemant du sénat romain», *Bulletin d'anc. Litt. et d'archeol. Chrét.* 3/1913, σ. 1-19. Άργότερα τήν ίδια θέση ύπεστήριξε ό F. DVORNIK, *Emperors, Popes and General Councils*, 1951, σ. 1-23.

7. Παρόμοια ό KRETSCHMAR G., *Die konzile der alten kirche: Die ökumenischen Konzile der Christenheit*, hrsg. H. J. Margul, 1961, σ. 17. Πρβλ. LABRIOLLE DE P., *La crise montaniste*, 1913, σ. 30.

8. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ, *Έκκλησιαστική Ιστορία*, V, 16, 10 και V, 23, 2-3.

φορὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησία, ὅταν χρειάζεται νὰ ἀντιμετωπιστοῦν προβλήματα τῆς συγκεκριμένης χρονικῆς περιόδου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ἐξω-ἐκκλησιαστικῶν ἢ ἐνδο-ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων.

Ὅπως ἔχω καὶ στὸ παρελθὸν ὑποστηρίζω⁹, οἱ καταβολές τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως μᾶς δείχνουν οἱ ἀρχαιότερες πηγές τῆς Καινῆς Διαθήκης, δηλαδή οἱ ἐπιστολές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἡ δομὴ τῶν πρώτων εὐχαριστιακῶν κοινοτήτων¹⁰. Ἡ ἀποψη αὐτὴ βασιζέται στὸ γεγονός ὅτι οἱ σύνοδοι ὡς πρὸς τὴ σύνθεσή τους ἦταν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκοπικὲς καὶ ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν δομὴ τῶν πρώτων εὐχαριστιακῶν κοινοτήτων. Καὶ τὸ ἐρώτημα προκύπτει ἀναπόφευκτα: Γιατί ἡ βασικὴ σύνθεση τῶν συνόδων ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν ἐπισκοπικὴ; Ἦταν ἐπινόηση τῆς Ἐκκλησίας τῶν τελῶν τοῦ 2^{ου} αἰῶνα, ἢ ὁποία προέκυψε ἀπὸ παράγοντες τόσο ἐνδο-ἐκκλησιαστικὸς ὅσο καὶ ἐξω-ἐκκλησιαστικὸς; Ἦ μήπως ὀφείλεται σὲ βαθύτερους λόγους, δηλαδή στὴ ζωὴ καὶ τὴν πίστη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας;

Στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἔχουμε δύο μορφές συνοδικότητας. Ἡ πιὸ γνωστὴ εἶναι ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, ἢ ὁποία περιγράφεται στὶς Πράξεις (Πρ. 15. Πρβλ. Γαλ. 2). Δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν, βέβαια, ἐδῶ τὰ ἐξηγητικὰ προβλήματα τῆς συγκεκριμένης περικοπῆς οὔτε τὸ ζήτημα τῆς ἰστορικότητας τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου. Ἡ σύνθεση καὶ δομὴ, ὅμως, τῆς συνόδου αὐτῆς παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, γιατί ἀποτελεῖται ἀπὸ α) «τὸ πλῆθος», δηλαδή τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία καὶ β) τοὺς «ἀποστόλους» καὶ τοὺς «πρεσβυτέρους». Στὴ συγκέντρωση πού πραγματοποιήθηκε πρὶν ἀπὸ τὴ σύνοδο, ὅπου μίλησαν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, ἦσαν παρόντες «οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι» καθὼς καὶ «ἡ ἐκκλησία» (δηλαδή «τὸ πλῆθος» Πρ. 15,4). Παρατηροῦμε, ὅμως, ὅτι στὴ σύνοδο καθεαυτὴν «ἡ ἐκκλησία» δὲν μνημονεύεται –«συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι

9. ZIZIOULAS J., «The Development of Conciliar Structures to the Time of the First Ecumenical Council», *Councils and the Ecumenical Movement*, 1968, σ. 34-51.

10. Τὴν ἀποψη πού ὑποστηρίζαμε στὴν μελέτη μας ἐκείνη ὅτι, δηλαδή, ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἐκπήγασε ἀπὸ τὴ δομὴ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἐνισχύει καὶ ὁ MORTARI L., *Consacrazione Episcopale Collegialita*, 1969. Ἡ ἐργασία αὐτὴ συνδέει τὴν γένεση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ περισσότερο μὲ τὴν πράξη τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων παρὰ μὲ τὴ θέση τοῦ Ἐπισκόπου ὡς προεστώτος τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Γὰ τὴν ἀναγωγή τῶν ἀρχῶν τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας τῶν χρόνων τῆς Καινῆς Διαθήκης, δίχως, ὅμως, εἰδικὴ ἀναφορὰ στὴ δομὴ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, βλ. LANNE E., «L'origine des synodes», *Theologische Zeitschrift* 27/1971, σ. 201-222.

καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου»– παρὰ μόνο πρὸς τὸ τέλος, προκειμένου νὰ ἐκλεγοῦν οἱ συνοδοὶ τοῦ Παύλου στὸ ταξίδι του στὴν Ἀντιόχεια, «τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ»¹¹. Ἡ ἐπιστολή, πάντως, πού ἀποστέλλεται στὴν Ἀντιόχεια, ὡς ἐπίσημη ἀπόφαση τῆς συνόδου, φαίνεται πὼς ἔχει συνταχθεῖ μόνο ἀπὸ τοὺς «ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους»¹² καὶ ἐπικροτεῖται, ὅπως μνημονεύεται, ἀπὸ ὅλη τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία (Πρ. 15, 25). Στὴν περίφημη φράση «ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν», τὸ «ἡμῖν» μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται ἄμεσα μόνον στοὺς «ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους», ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅμως, ὅτι βρῆκε σύμφωνη «ὅλη τὴν ἐκκλησία». Συνεπῶς, ἡ δομὴ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου φανερώνει ὅτι α) ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ βάση τῆς Συνόδου καὶ β) οἱ «ἀπόστολοι καὶ πρεσβύτεροι» διακρίνονται ἀπὸ τὸ «πλήθος», ὡς ἀποφασιστικοὶ ἠγερτικοὶ παράγοντες τόσο στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων ὅσο καὶ στὴν ἀνακοίνωσή τους στὶς ἄλλες Ἐκκλησίες.

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ἀπὸ τὸ 21^ο κεφάλαιο καὶ μετὰ –ὁ λόγος πάντα γιὰ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων– τὸ σχῆμα «οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι» ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸ «Ἰάκωβος καὶ οἱ πρεσβύτεροι». Ἡ φράση ἔχει γενικότερη σημασία γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἐπισκοπικοῦ λειτουργήματος¹³. Εἰδικὰ δὲ γιὰ τὴν γένεση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, ἡ μεταβολὴ αὐτὴ εἶναι ἡ γέφυρα πού μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τὶς Πράξεις στὸ πολὺ σημαντικό γιὰ τὴν συγκεκριμένη περίπτωσι «συνέδριον ἐπισκόπου» τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας¹⁴. Τὸ «συνέδριον ἐπισκόπου»

11. Ὁλόκληρο τὸ κείμενο ἐμφανίζεται συγκεκριμένο ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Στὸ στ. 12 καὶ ἐνῶ προηγουμένως (στ. 6) γράφει ὅτι συγκεντρώθηκαν μόνον «οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι» αἴφνης προσθέτει, ὅτι «ἐσίγησε πᾶν τὸ πλήθος». Τὴν ἀντιπροσωπεύει τὸ «πλήθος» ἐδῶ; Πρόκειται γιὰ τὸ πλήθος τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὁπότε ἡ χρῆση τοῦ ὅρου «πλήθος» δὲν εἶναι πλέον τεχνικὴ (πλήθος = τοπικὴ Ἐκκλησία) ἢ γιὰ τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία, ὁπότε προσκρούουμε στὸν στ. 6, ὁ ὁποῖος κάνει λόγο γιὰ τὴν σύναξη μόνον τῶν «ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων»;

12. Μαρτυρεῖται ἐπίσης καὶ ἡ γραφὴ «οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί», ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς προτιμοῦν τὴν γραφὴ «οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἀδελφοί», ἀναφέροντας τὸ «οἱ ἀδελφοί» ὄχι στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ στὸ «ἀπόστολοι καὶ πρεσβύτεροι». Βλ. π.χ. WILLIAMS C.S.C., *A Commentary on the Acts of the Apostles*, Black's New Testament Commentary, 1957, σ. 185.

13. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ Γ., *Περὶ τῆς φερομένης διαφορᾶς μορφῶν ἐν τῷ πολιτεύματι τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ*, ²1959.

14. ΙΓΝΑΤΙΟΥ, *Φιλαδ.* 8,1. Πρβλ. *Μαγν.* 6,1 καὶ *Τραλ.* 3,1.

κατὰ τὴν σύναξη τῆς Εὐχαριστίας, ἀποτελούμενο ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο, τοὺς περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρους καὶ παρουσία τοῦ λαοῦ, ἀποφάσισε γιὰ ζητήματα ὁμόνοιας καὶ ἐνότητας πρὶν τῆς Θεῆς Κοινωνίας¹⁵. Στὴ συνέχεια, θὰ γίνει φανερό ὅτι τὸ «συνέδριον ἐπισκόπου» συνδέεται ὄχι μόνο μὲ τὴν γένεση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, ὡς θεσμοῦ ἐπισκοπικοῦ στὴ βασικὴ του δομὴ, ἀλλὰ καὶ μὲ μία ἄλλη μορφή συνοδικότητος, παράλληλη πρὸς ἐκείνη τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, μορφή ἢ ὅποια ἀπαντᾷ στὴ ζωὴ τῶν πρώτων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ συνοδικότητα, ἢ ὅποια ἐμφανίζεται ἤδη στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, ἐπηρεάζει, ὅπως θὰ δοῦμε, τὴν ἀνάπτυξη τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ καὶ συνδέεται μὲ τὶς ἀποφάσεις γιὰ συμμετοχὴ ἢ μὴ στὴ Θεῆς Κοινωνία. Ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου (Α΄ Κορ. 5) καλεῖται στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη νὰ κρίνει, ἂν ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη της θὰ συμμετάσχει ἢ δὲν θὰ συμμετάσχει στὴ Θεῆς Κοινωνία. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ σύναξη ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν λαὸ («ὕμων»), τὸν ἀποστολο («τοῦ ἐμοῦ πνεύματος») καὶ τὸν Κύριο («σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»). Ἡ σύνθεση θυμίζει τὸ «ἔδοξε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν» τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου.

Ὅπως δὲ ποτε γιὰ τὸν ἱστορικὸ ἔχει ἐνδιαφέρον ὅτι αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸ συγκεκριμένο χωρίο τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους, θεσμοποιοῦνται στὶς ἐπόμενες γενιές. Ἀλλὰ, ἡ καταλλαγὴ μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ πρέπει νὰ προηγοῦνται τῆς Θεῆς Κοινωνίας, ὡς τελεσίδικη καὶ ἐσχατολογικοῦ χαρακτῆρα κρίση τῆς κοινότητος καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυροῦνται καὶ στὸ 18^ο κεφάλαιο τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου. Ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Τερτυλλιανός¹⁶, ἡ μορφή αὐτὴ θεσμοποιεῖται τὸν 2^ο αἰ. καὶ ὀδηγεῖ στὸ «συνέδριον τοῦ ἐπισκόπου» τοῦ Ἰγνατίου, τὸ ὁποῖο, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ τῆς αὐτῆς παραδόσεως Συριακὴ Διδασκαλία Ἀποστόλων τοῦ 3^{ου} αἰ., εἶχε μοναδικὸ του σκοπὸ νὰ κρίνει γιὰ ὅ,τι διαιροῦσε τοὺς πιστοὺς, ὥστε αὐτοί, νὰ μὴν καταφεύγουν στὰ δικαστήρια τῶν ἐθνικῶν (Α΄ Κορ. 5). Εἶναι εὐνόητο ὅτι αὐτὲς οἱ διαφορὲς καὶ τὰ ζητήματα εἶχαν πάντοτε σχέση μὲ τὴν συμμετοχὴ ἢ μὴ στὴ Θεῆς Κοινωνία.

15. Βλ. σαφέστερα στὸ ἐξαρτημένο ἀπὸ τὴν «Ἐκκλησιολογία» τοῦ Ἰγνατίου κείμενο τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} αἰῶνα τῆς ἴδιας περιοχῆς, τὴν Συριακὴ Διδασκαλία Ἀποστόλων, ἔκδ. CONNOLLY, σ. 109-115.

16. ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ, *Apol.* 39. Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἀναφέρει ἐπίσης (βλ. *De jejun.* 13,6) καὶ περὶ «συνόδων» (*concilia*) Ἐκκλησιῶν «εἰς τὰς ἑλληνικὰς περιοχάς», ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιο ἂν πρόκειται γιὰ ὀρθόδοξες ἢ μοντανιστικὲς συνάξεις.

Ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν πηγῶν, συνάγεται ὅτι οἱ σύνοδοι ποὺ συγκαλοῦνται γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἔριδα γιὰ τὸ Πάσχα συνδέονται ἄμεσα καὶ πρωταρχικὰ μὲ τὴν *εὐχαριστιακὴ κοινωνία*¹⁷. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς μεγάλες οἰκουμενικὲς συνόδους τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας: σκοπὸς τους δὲν ἦταν ποτὲ ἡ διατύπωση τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἡ κρίση τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ στὴ Θεία Εὐχαριστία. Αὐτὸ φαίνεται ξεκάθαρα ἀπὸ τὰ «ἀναθέματα» στὰ ὁποῖα καταλήγουν οἱ ἀποφάσεις τους, ἀπηχώντας τὸ πνεῦμα τῆς *Α΄ Κορ.* 5 καὶ τοῦ *Ματθ.* 18. Ἄρα, ὁ σκοπὸς τῶν συνόδων ἦταν ἀνεκάθεν συνδεδεμένος μὲ τὴν Θεία Εὐχαριστία καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ ὁ σοβαρὸς μελετητὴς τῆς Ἱστορίας.

Τώρα, ἡ ἐπέκταση τῆς ἔρευνάς μας ἀύστηρὰ στὶς *κανονικὲς πηγές*, θὰ ἐπιβεβαιώσει ἀκόμη περισσότερο τὶς παρατηρήσεις μας. Δηλαδή, ἡ προσεκτικὴ μελέτη τοῦ 5^{ου} κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ εἶναι ἡ πρώτη σαφὴς μαρτυρία θεσμοποίησης τῶν συνόδων σὲ μόνιμη καὶ τακτικὴ βάση, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θεσμοποίηση συνδέεται μὲ τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς στὴν Εὐχαριστία. Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι ἴσως γινόταν καὶ κατάχρηση τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴ Θεία Εὐχαριστία ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων, ὁ κανόνας αὐτὸς παραγγέλλει: «*Περὶ δὲ τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων... ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατεῖτω ἡ γνώμη, κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα*¹⁸, τοὺς ὑφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἐτέρων μὴ προσίεσθαι. Ἐξεταζέσθω δὲ μὴ μικροψυχία ἢ φιλονεικία ἢ τινι τοιαύτῃ ἀηδία τοῦ ἐπισκόπου, ἀποσυνάγωγοι γεγένηνται. Ἴνα οὖν τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνη, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἐκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων,

17. Αὐτὸ φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τὴν περιγραφή τῶν πρώτων συνόδων ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο. Ἔτσι, ὡς πρὸς τὶς συνόδους ποὺ συνήλθαν ἐξαιτίας τοῦ Μοντανισμοῦ: «τῶν γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν πιστῶν πολλάκις καὶ πολλαχῇ τῆς Ἀσίας εἰς τοῦτο συνελθόντων καὶ τοὺς προσφάτους λόγους ἐξετασάντων καὶ βεβήλους ἀπομεινάντων καὶ ἀποδοκιμασάντων τὴν αἵρεσιν, οὕτω δὲ τῆς τε ἐκκλησίας ἐξεώσθησαν καὶ τῆς κοινωνίας εἴρχθησαν» (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* V, 16,10. Πρβλ. καὶ 28,9: «ἀφορισθέντες τῆς κοινωνίας»). Τὸ ἴδιο καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔριδα γιὰ τὸ Πάσχα: «ὁ μὲν τῆς Ρωμαίων προεστῶς Βίκτωρ ἀθρόως τῆς Ἀσίας πάσαις ἅμα ταῖς ὁμόροις ἐκκλησίαις τὰς παροικίας ἀποτέμνειν ὡς ἂν ἑτεροδοξούσαις τῆς κοινῆς ἐνώσεως πειράται καὶ στηλιτεύει γε διὰ γραμμάτων ἀκοινωνήτους πάντα ἄρδην τοὺς ἐκείσε ἀνακηρύττων ἀδελφούς», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* V, 24, 9). Ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ξεκάθαρα ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν πρώτων συνόδων δὲν ἦταν ἡ διατύπωση διδασκαλίας ἢ ἀπλῶς ἡ ἀπομάκρυνση αἱρέσεων, ἀλλὰ ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

18. Πρβλ. Κανόνες 12 καὶ 32 τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζηται. Καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκεκρουκότες τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀκοινωνήτοι παρὰ πᾶσιν εἶναι δόξωσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξη τὴν φιλανθρωποτέραν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψῆφον. Αἱ δὲ σύνοδοι γενέσθωσαν, μία μὲν πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται τῷ Θεῷ· δευτέρα δὲ περὶ τὸν τοῦ μετοπώρου καιρόν».

Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι ὁ συνοδικὸς θεσμὸς καὶ ἡ σύνδεσός του μὲ τὴν Θεία Εὐχαριστία διαπιστώνονται ἤδη στὴ ζωὴ τῶν πρώτων ἀποστολικῶν κοινοτήτων. Ἄλλωθι δὲν ἐξηγεῖται τὸ ὅτι κατὰ τὸν 4^ο αἰ. ὁ ὄρος «σύνοδος» σήμαινε τὴν Θεία Εὐχαριστία¹⁹. Ὅμως γιὰ τὴ μελέτη μας αὐτὴ ἔχει μεγάλη σημασία ὅτι ὁ ἀρχαῖκός δεσμὸς συνοδικότητος καὶ Εὐχαριστίας ἀποτελεῖ ἀπάντηση στὸ καιρὸ ἐρώτημα γιατί οἱ σύνοδοι ἔχουν ἐπισκοπικὸ χαρακτήρα ἀφενὸς καί, συνακόλουθα, τὸ νόημα ποῦ ἔχει ὁ χαρακτήρας αὐτὸς γιὰ τὴν Ἐκκλησιολογία καὶ τὸ Κανονικὸ Δίκαιο.

III. Ὁ ἐπισκοπικὸς χαρακτήρας τῶν συνόδων

Ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν πηγῶν, προκύπτει ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἡ σύνθεσις τῶν συνόδων ὑπῆρξε ἐπισκοπική, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ συνοδικὸς θεσμὸς συνδέθηκε μὲ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινότητα. Ὁ ἐπίσκοπος ἦταν ὁ προεστὼς τῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης σὲ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία. Ὡς ἐκ τούτου, μεταξὺ τῆς θεολογίας περὶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς ἀνάπτυξης τῆς συνοδικῆς πράξης κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες ὑπάρχει ἀλληλεπίδρασις²⁰. Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καὶ ποιῆς οἱ ἐκκλησιολογικὲς καὶ κανονικὲς συνέπειες;

Πρῶτα πρῶτα, στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ὁ ἐπίσκοπος, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦταν ὁ προεστὼς τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος, ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐνσαρκωτὴς καὶ ἐκφραστὴς τῆς ἐνότητος ὁλόκληρης τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας²¹. Συγχρόνως, καὶ

19. Τοῦτο εἶναι ὄντως ἀξιοσημείωτο γιὰ τὴν θέση τὴν ὁποία ὑποστηρίζουμε ἐδῶ. Βλ. ἸΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Περὶ τῆς τῶν Προφητῶν ἀσαφείας* 2, 6, P.G. 56, 182. Πρβλ. τοῦ ἰδίου *Εἰς τὴν Α΄ Κορ.* 27, 3, P.G. 61, 228. *Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα* 3, 2, P.G. 48, 864. *Περὶ Μετανοίας*, P.G. 49, 336. Παρόμοια ἸΕΡΩΝΥΜΟΥ, *Epist. ad Heliodorum*, 12, P.L. 22, 597.

20. Ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ TURNER H.E.W., *The Pattern of Christian Truth*, 1954, σ. 357.

21. Γιὰ τὴν ἀνάλυσι τῶν σχετικῶν πηγῶν βλ. ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ι., *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, 1965, ²1990, σ. 87 ἐξ.

ἐπειδὴ ἡ εὐχαριστιακὴ κοινότητα ἀπὸ τῆ φύσης τῆς ἐκφράζει καὶ φανερώνει τὸν ὅλο Χριστὸ καὶ τὴν ὅλη («καθολικὴ») Ἐκκλησία, στὸ πρόσωπο τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοπικὴ Ἐκκλησία *ὑπερέβαινε κάθε ἔννοια τοπικισμοῦ*, ὥστε, μαζί μὲ τις ἄλλες τοπικὲς Ἐκκλησίες, νὰ συναποτελεῖ τὴν μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία²². Ἦταν, λοιπόν, πολὺ φυσικὸ κάθε πράξη τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα ἀποσκοποῦσε στὴν ἔκφραση τῆς ἐνότητας τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἦταν ἡ Σύνοδος, νὰ ἐκδηλώνεται διὰ τοῦ ἐπισκόπου. Συνεπῶς, ἡ ἐπισκοπικὴ σύνθεση τῆς Συνόδου ἔχει οὐσιαστικὴ θεολογικὴ βάση γι' αὐτὸ καὶ δικαίως ἐπιβάλλεται ἐκκλησιολογικὰ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία. Ὁ Ἐπίσκοπος, ὡς προεστὼς τῆς Εὐχαριστίας, εἶναι ὁ ἐκφραστὴς τῆς ἐνότητας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καθεαυτὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνότητάς της μὲ τις ἄλλες τοπικὲς Ἐκκλησίες, ἀφοῦ ἀνέκαθεν οἱ σύνοδοι ἀπέβλεπαν πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

“Ὅλα αὐτὰ γίνονται ἀκόμη πιὸ σαφῆ καὶ ἀδιαμφισβήτητα, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας καὶ ὀρισμένα θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς λειτουργικῆς καὶ κανονικῆς ζωῆς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέση μὲ τὴν χειροτονία τοῦ Ἐπισκόπου. Τὸ πρῶτο στοιχεῖο εἶναι ὅτι *κάθε ἐπισκοπικὴ χειροτονία ἦταν ἀπαραίτητος συνδεδεμένη μὲ τὴν μνεία τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποῖα ἐποθετεῖτο ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος*. Ἄς σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι οἱ κανόνες ἀπαγόρευαν αὐστηρὰ χειροτονίες «ἀπολύτους» ἢ «ἀπολελυμένας»²³. Ἡ ἀναπόφευκτη αὐτῆ σύνδεση διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὴν εὐχή τῆς εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίας: «Ἡ Θεία Χάρις, ἢ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα... προχειρίζεται (τὸν δεῖνα) εἰς ἐπίσκοπον τῆς ἐπισκοπῆς (δεῖνα)...». Ἡ σύνδεση Ἐπισκόπου καὶ τοπικῆς Ἐκκλησίας ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν τόσο θεμελιώδης, ὥστε στὴ νεώτερη πράξη τῶν τιτουλαρίων καὶ βοηθῶν ἐπισκόπων κρίθηκε ἀναγκαῖο νὰ συνδέεται πάντοτε τὸ ὄνομα κάθε Ἐπισκόπου μὲ κάποια τοπικὴ Ἐκκλησία, ἔστω καὶ «πάλαι ποτὲ διαλάμφασαν»²⁴. Ὅλοι βεβαίως ἀναγνωρίζουν τὰ προαναφερθέντα, ὡς «δεδομένα» καὶ ἀπαράβατα τόσο λειτουργικὰ ὅσο καὶ κανονικά. Πόσοι ὅμως εἶναι διατεθειμένοι νὰ συμπεράνουν ὅτι ἀκριβῶς ἡ συγκεκριμένη λειτουργικὴ καὶ κανονικὴ πράξη δηλώνει; Θεωροῦμε ὅτι τὰ συμπεράσματα αὐτὰ

22. Βλ. λεπτομερέστερα ΖΙΖΙΟΥΛΑΣ J., «La communauté eucharistique et la catholicité de l'Église», *Istina* 14/1969, σ. 67-88.

23. Βλ. τὸν 6^{ον} κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

24. Τοῦτο σὲ ἀντίθεση, γιὰ παράδειγμα, μὲ νεώτερη συνήθεια τῶν προχαλκηδόνιων Ἐκκλησιῶν, ὅπου σήμερον συναντᾶται «ἐπίσκοπος θρησκευτικῆς παιδείας», «ἐξωτερικῶν υποθέσεων» κ.λπ.

ἔχουν ἐξαιρετική σπουδαιότητα γιὰ τὸ θέμα μας γι' αὐτὸ θὰ τὰ ἐξετάσουμε εὐθύς ἀμέσως.

Τὸ ὅτι τὸ ὄνομα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται στὴν *εὐχή τῆς χειροτονίας* τοῦ Ἐπισκόπου, δηλαδή *στὴ συστατικὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θεσμοῦ ἐνέργεια*, φανερώνει ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος χειροτονεῖται ὡς ἐπίσκοπος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μόνον ἐφόσον συνδέεται μὲ ὀρισμένη τοπικὴ Ἐκκλησία. Συνεπῶς, καὶ ὡς μέλος τῆς συνόδου, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας σὲ ἐπίπεδο εὐρύτερο ἀπὸ τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία, *κάθε Ἐπίσκοπος μετέχει ὄχι ὡς ἄτομο, ἀλλὰ ὡς ἐνσαρκωτῆς τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας*. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ κάθε συνοδικὴ ἀπόφαση ἀποκτᾶ τὸ καθολικὸ κύρος ποὺ διεκδικεῖ καὶ ὀλοκληρώνεται μόνο ὅταν γίνει ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν «συνείδηση» τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή ἀπὸ *κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία*²⁵.

Αὕτη εἶναι ἡ μία πλευρὰ τῶν συμπερασμάτων ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν σχετικῶν λειτουργικῶν καὶ κανονικῶν πηγῶν. Ἡ ἄλλη εἶναι ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος καὶ πάλι μὲ τὴ χειροτονία του συνδέεται *ἀκριβῶς ὄχι μόνο μὲ τὴν συγκεκριμένη τοπικὴ Ἐκκλησία ἀλλὰ καὶ μὲ «τὴν κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικὴν Ἐκκλησίαν»*. Αὐτὸ συνάγεται ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες λειτουργικὲς καὶ κανονικὲς πηγὲς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Κατὰ πρῶτον, ἡ Ἀποστολικὴ Παράδοσις τοῦ Ἰππολύτου. Πρόκειται γιὰ ἔργο τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} αἰ., τοῦ ὁποίου, ὅμως, ὁ λειτουργικοκανονικὸς πυρήνας ἀνάγεται στὰ μέσα τοῦ 2^{ου} αἰ. Στὸ ἔργο, λοιπόν, αὐτὸ ὀρίζεται ὅτι *κάθε ἐπισκοπικὴ χειροτονία τελεῖται ἀπὸ δύο τουλάχιστον ἐπισκόπους*. Στὴ λειτουργικὴ αὕτη πράξη, δίνει κανονικὴ ἰσχὺ ὁ 4^{ος} κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ὀρίζει ὅτι: «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον, ἢ διὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμπήφων γενομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντεθειμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιῆσθαι». Ὀρισμένοι ἐρευνητῆς²⁶ θεώρησαν ὅτι ὁ κανόνας αὐτὸς ἀποτελεῖ ἔνδειξη τοῦ ὅτι ἀρχικὰ οἱ σύνοδοι ἦσαν προεκτάσεις τῶν συνάξεων

25. Βλ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ Α., *Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία*, σ. 72-73 καὶ STAN L., «Concerning the Church's Acceptance of the Decisions of Ecumenical Synods», *Councils and the Ecumenical Movement*, 1968, σ. 68-75

26. Π.χ. SOHM R., *Kirchenrecht I*, 1892, σ. 281 ἐξ. καὶ AFANASSIEFF N., «Le concile dans la théologie orthodoxe russe», *Irénikon* 35/1962, σ. 320.

των τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, στίς ὁποῖες συμμετεῖχαν καί οἱ γειτονικές Ἐκκλησίες. Μιά τέτοια ἐρμηνεία μπορεῖ νά ἐξηγήσει τή βαρυσήμαντη ἀρχαία λειτουργική πράξη, κατὰ τήν ὁποία ἡ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου ἐτελεῖτο στήν τοπική του Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας καί «καθίστατο» αὐτόματα προεστῶς τῆς Εὐχαριστίας²⁷.

Ἡ σημερινή πρακτική νά τελεῖται ἡ χειροτονία ἐπισκόπου σέ ξένη ἐπισκοπή, ξένο σύνθρονο, ξένη τοπική Ἐκκλησία, ἐκτός τοῦ ὅτι θά ἦταν ἀδιανόητη στοὺς πρώτους αἰῶνες καί ἀποτελεῖ παρέκκλιση ἀπὸ τήν ἀρχαία πράξη, ἀμβλύνει τή συνείδηση ὅτι ὁ ἐπίσκοπος «καθίσταται», παρουσία τοῦ ποιμνίου του, στὸν οἰκεῖο ἐπισκοπικὸ θρόνο μόνον ἐντὸς καί διὰ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τῆς ὁποίας προΐσταται ἀμέσως μόλις χειροτονηθεῖ. Ἡ τελετὴ τῆς «ἐνθρονίσεως» δὲν ἀποκαθιστᾷ τὴν χειροτονία ὡς «κατάσταση» στὸ σύνθρονο τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, δηλαδή στήν «καθέδρα» τοῦ ἐπισκόπου τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτὴ ἡ λειτουργικοκανονικὴ τάξη εἶναι ἐκκλησιολογικὰ σπουδαία καί μᾶς ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ συμμετοχὴ τοῦ κάθε ἐπισκόπου στὴ συνοδικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δικαίωμα καί καθήκον, τὸ ὁποῖο ἀπορρέει ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴ χειροτονία του καί δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ καμία ἄλλη διοικητικὴ πράξη ἢ ἄλλη ἐνέργεια. Συνεπῶς, *κάθε ἐπίσκοπος δικαίῳ τῆς χειροτονίας του* μπορεῖ καί πρέπει νά μετέχει στίς συνόδους πού ἀφοροῦν στὴ ζωὴ τῆς τοπικῆς του Ἐκκλησίας καί τῆς Ἐκκλησίας γενικᾶ.

IV. Ἡ ἐκκλησιολογικὴ σημασία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ

Ἀπὸ τίς μέχρι τώρα παρατηρήσεις μας, προκύπτει ὅτι τὸ σπουδαιότερο ἐκκλησιολογικὸ ἔργο τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ εἶναι ἡ διατήρηση τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καί τῆς «κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς Ἐκκλησίας», ἡ ὁποία καθιστᾷ τίς τοπικὲς Ἐκκλησίες ἓνα σῶμα. Τὸ ἔργο αὐτό, ἀπὸ τίς πιὸ λεπτὲς καί δύσκολες λειτουργίες τῆς κανονικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλη-

27. Πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι σήμερα ἡ παρέκκλιση ἀπὸ τὴν ἀρχαία πράξη τῆς τέλεσης τῆς χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου στὸν καθεδρικό ναὸ τῆς ἐπαρχίας του συντελεῖ στήν ἀμβλυνση τῆς συνείδησης ὅτι ὁ ἐπίσκοπος *καθίσταται* (ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς ὄρος εἶναι ἐνδεικτικὸς τῆς χειροτονίας ὡς «καταστάσεως» στὸν οἰκεῖο ἐπισκοπικὸ θρόνο) ὡς ἐπίσκοπος μόνον ἐντὸς καί διὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας, *τῆς ὁποίας προΐσταται ὁ ἴδιος ἀμέσως μετὰ τὴν χειροτονία του* παρόντος καί τοῦ ποιμνίου του. Ἔτσι, ἄλλωστε, ἐρμηνεύεται καί ἡ πράξη κατὰ τὴν ὁποία ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος καθίσταται ὁ προεστῶς τῆς τελούμενης Θ. Εὐχαριστίας κατὰ τὴν χειροτονία του.

σίας, ἀπειλεῖ διαρκῶς ὁ κίνδυνος τῆς μονομέρειας καὶ τῆς κατάλυσης τῆς ἰσορροπίας στὴν ὁποία ἀποσκοπεῖ.

Καὶ ἂς δοῦμε πῶς ἔχουν τὰ πράγματα στὶς πηγές. Μία ἀπὸ τὶς πιὸ θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εἶναι ἡ μὴ παρέμβαση ἐπισκόπου στὴ διοίκηση ἄλλης ἐπισκοπῆς. Τὴν ἀρχὴ αὕτη ἐκφράζει μὲ τρόπο καταπληκτικὸ ὅσο καὶ ἀκραῖο ὁ ἅγιος Κυπριανός: «Ἐφόσον ὁ δεσμὸς τῆς ὁμόνοιας ὑφίσταται καὶ τὸ μυστήριον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἀδιαίρητο, κάθε ἐπίσκοπος ρυθμίζει ἀπὸ μόνος του τὶς πράξεις του καὶ τὴν διοίκησίν του, ὅπως ἐκεῖνος φρονεῖ, ἀποδίδοντας λόγον μόνον στὸν Κύριον»²⁸. Διαβάζοντας ἓνα τέτοιο κείμενο, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ διερωτηθεῖ κανεὶς: πῶς συμβιβάζεται μία τέτοια γνώμη μὲ τὴν ἔννοια τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ; Ἐὰν κάθε ἐπίσκοπος διοικεῖ τὰ τῆς ἐπισκοπῆς του «ἀποδίδοντας λόγον μόνον στὸν Κύριον», ποιά ἐξουσία μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ Σύνοδος ἐπὶ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐπισκόπου της; Πῶς νοεῖται ὁ συνοδικὸς θεσμὸς, ἂν δὲν ἔχει ἐξουσία παρέμβασης στὰ θέματα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας; Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ περιπλέκονται ἀκόμη περισσότερο, ἂν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἀνήκει στοὺς πιὸ ἐνεργοὺς μάρτυρες τῆς συνοδικῆς πράξης τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Χωρὶς ἀμφιβολία, ἔχουμε μπροστά μας ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ δυσχερῆ προβλήματα τῆς Ἐκκλησιολογίας καὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου σχετικὰ μὲ τὸν συνοδικὸ θεσμό. Γιατὶ ὁ συνοδικὸς θεσμὸς δὲν πρέπει νὰ ἀπειλεῖ τὴν καθολικότητα καὶ τὴν αὐτοτέλεια τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ αὐτοτέλεια νὰ παραβλάπτει τὴ λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ. Ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο νὰ τηρεῖται ἡ ἀπαιτούμενη ἐκκλησιολογικὴ καὶ κανονικὴ ἰσορροπία, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς παραμένει θεμελιῶδες κεφάλαιο γιὰ τὸν συνοδικὸ θεσμό, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν σχετικῶν πρώτων κανόνων.

Πρόκειται γιὰ τοὺς ἐξῆς ἀρχαίους κανόνες: Κανὼν 5^{ος} τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, 19^{ος} τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας²⁹ καὶ 34^{ος} τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Οἱ κανόνες αὗτοι προϋποθέτουν ἢ καὶ συνδέονται ἰστορικά μὲ τὴν ἐμφάνιση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν 4^ο αἰ. καὶ ἐξῆς. Ὁ 5^{ος} κανὼνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στοὺς «ἀφορισμούς» ἀπὸ τὴν Θεία Κοινωνία ἐντὸς τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν,

28. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ, *Ep.* 55 (52), 21.

29. Τοῦ ἔτους 341 μ.Χ.; Μᾶλλον πρόκειται γιὰ ἄλλη σύνοδο τῆς Ἀντιόχειας, μὲ ἄγνωστη χρονολογία. Βλ. σχετικὴ βιβλιογραφία MORTARI L., *μν. ἔργ.*, σ. 65 ἐξ.

ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ ζήτημα ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸν συγκεκριμένο κανόνα ἦταν, οὐσιαστικά, ἡ ἐξισορρόπηση τῆς καθολικότητας τῆς τοπικῆς καὶ «τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην» Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ κανόνας αὐτὸς τονίζει «τοὺς ὑφ' ἐτέρων (ἐπισκόπων) ἀποβληθέντας ὑφ' ἐτέρων (ἐπισκόπων) μὴ προσίεσθαι», πράγμα ποὺ ἐπικυρώνει τὴν αὐτονομία τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐπισκόπου της, ἀφοῦ ἡ ἀπόφασή του δεσμεύει ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, ἀμέσως στὴ συνέχεια προσθέτει: «Ἐξεταζέσθω δὲ μὴ μικροψυχία ἢ φιλονεικία ἢ τινη τοιαύτη ἀηδία τοῦ ἐπισκόπου, ἀποσυνάγωγοι γεγένηται. Ἴνα οὖν τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνη, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἐκάστου ἐνιαυτοῦ... δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι...». Τί σημαίνει αὐτό; Προφανῶς, τὸ ζήτημα ποὺ ἀντιμετώπιζε ὁ συγκεκριμένος κανόνας εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τῆς σχέσεως μεταξὺ τοπικῆς καὶ οἰκουμένης Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὴ ἐκφράζεται στὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία. Καὶ ἡ λύση, στὴν ὁποία καταλήγει, θὰ μπορούσε νὰ διατυπωθεῖ ὡς ἑξῆς: ἡ Θεία Εὐχαριστία ἐκφράζει ταυτόχρονα τὴν καθολικότητα τῆς τοπικῆς καὶ τῆς κατὰ τὴν Οἰκουμένην Ἐκκλησίας· καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ μετέχει τῆς Θείας Εὐχαριστίας σὲ ἄλλη τοπικὴ Ἐκκλησία, ἀφοῦ στὴ δική του τοπικὴ δὲν μετέχει (ἐνίσχυση τῆς αὐθεντίας τοῦ τοπικοῦ Ἐπισκόπου). Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἡ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους ἀπὸ τὸ εὐχαριστιακὸ σῶμα, ἂν καὶ πρόκειται γιὰ κατ' ἀρχὴν δικαίωμα τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, ἐνδιαφέρει τελικὰ ὅλες τὶς ἄλλες τοπικὲς Ἐκκλησίες, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχει τὴν ἔγκριση καὶ τῶν ἄλλων Ἐπισκόπων (ἐνίσχυση τῆς αὐθεντίας τῆς Συνόδου). Συνεπῶς, ἡ φύση τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ ὀδηγεῖ στὴν ἀνάγκη ὑπαρξῆς τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ. Ἔργο, ὅμως, τῆς Συνόδου δὲν εἶναι νὰ ἀρνηθεῖ στὸν τοπικὸ Ἐπίσκοπο τὸ δικαίωμα ἀποκοπῆς ἑνὸς πιστοῦ ἀπὸ τὴν Θεία Κοινωνία, ἀλλὰ νὰ ἐλέγξει τὰ κίνητρα τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἐπισκόπου καί, ἐφόσον αὐτὰ δὲν εὐρεθοῦν ταπεινὰ καὶ «προσωπικά», τότε ἡ ἀπόφαση νὰ ἰσχύει γιὰ ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Αὐτὰ συνάγονται ἀπὸ τὸν συγκεκριμένο κανόνα.

Ὁ δεύτερος κανόνας ποὺ πρέπει τώρα νὰ ἐξετάσουμε προχωρεῖ ἕνα ἀκόμη βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐνίσχυσης τῆς ἐξουσίας τῆς Συνόδου. Ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας δὲν ἀναφέρεται στὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία, ἀλλὰ στὶς ἐκλογὲς καὶ στὶς χειροτονίες ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖες ἔτσι ἐμφανίζονται συνδεδεμένες μὲ τὴν διαμόρφωση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ³⁰. Καὶ διαβά-

30. Ὅσοι ἱστορικοὶ συνδέουν τὴν ἐμφάνιση τῶν συνόδων ἀποκλειστικά ἢ κυρίως μὲ τὶς ἐκλογὲς καὶ τὶς χειροτονίες ἐπισκόπων διαπράττουν τὸ σφάλμα νὰ ἀγνοοῦν ἢ νὰ παραβλέπουν

ζουμε στὸν κανόνα αὐτό: «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα Συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας. Τούτου δὲ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργούς, καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἐν τῇ Μητροπόλει συγκαλεῖν. Καὶ εἰ μὲν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον, εἰ δὲ δυσχερὲς εἶη τοῦτο, τοὺς γε πλείους ἐξάπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὀλοκλήρους γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων ἦτοι παρουσίας ἢ ψήφου γίνεσθαι τὴν κατάστασιν. Εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὠρισμένα γίγνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δὲ κατὰ τὸν ὠρισμένον κανόνα γίγνοιτο ἢ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δὲ τινες δι' οἰκείαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον».

Ἐὰν συγκρίνουμε τὸν κανόνα τῆς Ἀντιοχείας μὲ τὸν 4^ο τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὸ ἴδιο θέμα, δηλαδή ἐκλογή καὶ χειροτονία ἐπισκόπων, εἶναι σαφὲς ὅτι πραγματοποιεῖται, ἂν καὶ διστακτικά, ἓνα σημαντικό βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐξουσίας τῆς Συνόδου εἰς βάρους τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιὰ τὴν εἰσαγωγή στὸ συνοδικὸ θεσμὸ (γιὰ πρώτη ἄραγε φορὰ;) ³¹ τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας. Ἀπὸ τὴν καθιέρωση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, μπορεῖ νὰ προκύψουν σοβαρὰ ἐκκλησιολογικὰ προβλήματα. Ἡ ποσότητα, ὡς κριτήριον τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀποφασιστικὸ μάλιστα, προσκρούει στὸ ὅλο ἦθος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιολογίας. Ἔτσι, ὁ συνοδικὸς θεσμὸς κινδυνεύει νὰ μεταβληθεῖ σὲ καθαρὰ νομικὸ θεσμὸ, ὅπως εἶναι τὸ κοσμικὸ δίκαιο τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο οἱ σύνοδοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δὲν κατέφευγαν σ' αὐτήν, ἐνν. τὴν πλειοψηφία, παρὰ μόνον ὅταν ἐντατικὲς προσπάθειες γιὰ ὁμοφωνία ἀπέβαιναν ἄκαρπες.

Καὶ ἄς ἔρθουμε τώρα στὸν γνωστὸ 34^ο Ἀποστολικὸ Κανόνα, ὁ ὁποῖος ἔχει πολὺ μελετηθεῖ καὶ ἀπὸ ὀρισμένους συγγραφεῖς ³² θεωρεῖται πολὺ ἀρχαῖος,

ἄλλες πηγές, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ 5^{ου} κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οἱ ὁποῖες ὅπως εἶδαμε, συνδέουν σαφῶς τὴν γένεση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ μὲ τὰ σχετικά γιὰ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία προβλήματα. Τὸ ὀρθὸ εἶναι ὅτι «ἀμφότερα ταῦτα (εὐχαριστιακὴ κοινότης καὶ χειροτονία ἐπισκόπων)... δὲν ἀποκλείουν ἀλλήλα» ὡς αἷτια τῆς ἐμφάνισης καὶ διαμόρφωσης τῶν συνόδων. Βλ. ΚΑΡΜΙΡΗ Ι., *μν. ἔργ.*, σ. 654, σημ. 2.

31. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὶς συνόδους τῶν χρόνων τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ φαίνεται νὰ ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας. Περὶ πλειοψηφίας γίνεται λόγος στὸν 19^ο κανόνα τῆς Ἀντιοχείας μόνον ὡς ἔσχατο μέσο καὶ ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι τὰ κίνητρα τῶν διαφωνούντων εἶναι ταπεινὰ καὶ ἰδιοτελῆ.

32. Βλ. LANGE E., *μν. ἔργο*.

ἀρχαιότερος, ἴσως, καὶ ἀπὸ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Ὁ κανόνας αὐτὸς ὀρίζει ὅτι α) σὲ κάθε «ἔθνος»³³ ὑπάρχει ὁ «πρῶτος» ἐπίσκοπος, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς «κεφαλή», β) ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς περιοχῆς ἐκείνης πρέπει πάντοτε νὰ ἐνεργοῦν σὲ συμφωνία μὲ τὸν «πρῶτο» γιὰ ὅλα τὰ θέματα πὺν δὲν ἀφοροῦν ἀποκλειστικὰ τὶς ἐπαρχίες τους, καὶ γ) ὁ «πρῶτος» πρέπει νὰ ἀποφεύγει νὰ ἐνεργεῖ χωρὶς τὴ συμφωνία τῶν ἄλλων ἐπισκόπων. Ἄν καὶ στὸν κανόνα δὲν γίνεται κατ' εὐθείαν λόγος γιὰ συνόδους, εἶναι σαφὲς ὅτι συνδέεται οὐσιαστικὰ μὲ τὴν ἀρχικὴ κανονικὴ βάση τῶν ἀρχαίων τοπικῶν ἢ περιφερειακῶν (μητροπολιτικῶν) συνόδων.

Ὁ κανόνας αὐτὸς ἔχει γιὰ τὸ θέμα μας σημασία, ἐπειδὴ κινεῖται στὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τὴν ιδέα τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ γιὰ τὴν αὐτοτέλεια τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία μόλις πρὶν ἐξετάσαμε. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὅλα τὰ θέματα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀνήκουν στὴν εὐθύνη τοῦ ἐπισκόπου τῆς καί, συνεπῶς, οὔτε ἡ Σύνοδος οὔτε ὁ «πρῶτος» ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παρεμβαίνουν. Σύμφωνα, ὅμως, μὲ τὸν ἴδιο κανόνα, ζητήματα τὰ ὁποῖα ἄπτονται καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς ἀνήκουν στὴν ἀρμοδιότητα ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς περιοχῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ «πρῶτου».

Ὁ κανόνας αὐτὸς καθορίζει μὲ τρόπο ἀξιοσημείωτο τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ «πρῶτου», ὡς σχέση *ἀλληλοεξαρτήσεως* πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους: ὁ «πρῶτος» δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε χωρὶς τοὺς ἄλλους, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι χωρὶς τὸν «πρῶτο» (ἐννοεῖται πάντοτε γιὰ θέματα τῶν ὁποίων ἡ σημασία ἀφορᾷ περισσότερες ἀπὸ μία τοπικὲς Ἐκκλησίες). Πρόκειται, λοιπόν, γιὰ ἀληθινὴ *κοινωνία* Ἐκκλησιῶν διὰ τῶν ἐπισκόπων, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ ὄχι γιὰ πυραμιδικὴ δομὴ ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως, ἀφοῦ τὸ λειτουργεῖμα τοῦ «πρῶτου» ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίζει τὴν *ισορροπία* μεταξὺ τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ συνοδικοῦ θεσμοῦ.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς θὰ μᾶς βοηθήσουν στὴν κανονικὴ καὶ ἐκκλησιολογικὴ ἀξιολόγηση συνοδικῶν ἐνοτήτων, οἱ ὁποῖες εἶναι εὐρύτερες ἀπὸ τὴν ἀρχαία μητροπολιτικὴ περιφέρεια καὶ οἱ ὁποῖες ἐμφανίστηκαν ἀργότερα. Ἡ διαμόρφωση τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας καὶ τῶν Πατριαρχείων κατὰ τὴν Βυζαντινὴ περίοδο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὅπως δια-

33. Ἄν καὶ αὐτὸς ὁ κανόνας χρησιμοποιεῖται σήμερα καὶ σὲ σχέση μὲ αὐτό, πὺν ἀποκαλοῦμε «αὐτοκέφαλον» τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, προφανῶς ὁ ὅρος «ἔθνος» δὲν ἔχει τὴ σημασία τοῦ «ἔθνους» τῶν νεωτέρων χρόνων, οὔτε, βεβαίως, παραπέμπει στὸν «ἐθνικισμό».

μορφώθηκε στους νεώτερους χρόνους, ακόμη και ὁ θεσμός τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων – ἂν καί αὐτὲς δύσκολα θὰ τὶς ἀποκαλούσαμε «θεσμό» (institution)– ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ 34^{ου} Ἀποστολικοῦ Κανόνα παύουν νὰ νοοῦνται ὡς ὑπερ-τοπικὲς δομὲς ὀργάνωσης, ὡς θεσμοὶ ἀνώτεροι, θὰ ἔλεγε κανεὶς, τοῦ ἐπισκοπικοῦ. Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες ποὺ ἔχουν πυραμιδική τὴ διοικητικὴ τους δομὴ, ποὺ ἀσκοῦν μὲ τὸν θεσμὸ ἀπόλυτη ἐξουσία ἐπὶ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἢ ποὺ ὁ «πρώτος» ἀσκεῖ ἀπόλυτη ἐξουσία ἐπὶ τῶν συνόδων, ἀντιπροσωπεύουν ἐπικίνδυνη διαστροφή τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ πνεύματος τῶν κανόνων. Ἡ πυραμιδικὴ διοικητικὴ δομὴ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἢ ἄσκησις διὰ τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ ἀπόλυτης ἐξουσίας ἐπὶ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ «πρώτου» ἐπὶ τῆς Συνόδου διαστρέφουν τὸ ἐκκλησιολογικὸ πνεῦμα τῶν κανόνων. Συνεπῶς, ἐὰν δὲν προσέξουμε, ὁ ἴδιος ὁ συνοδικὸς θεσμὸς μπορεῖ νὰ καταστρέψει τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὴ διαμορφώθηκε ἀπὸ τὴν πράξι καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ἔγινε σεβαστὴ ἀπὸ τοὺς ἱερούς κανόνες καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο συνοδικὸ σύστημα.

Ἐχοντας αὐτὰ κατὰ νοῦν, ἂς ἐπιχειρήσουμε μίαν ἐκκλησιολογικὴ καὶ κανονικὴ θεώρηση τῆς *Οἰκουμενικῆς Συνόδου*. Διατυπώθηκε λίγο πρὶν ἢ ἀμφιβολία ἐὰν μποροῦμε νὰ ἀποκαλοῦμε τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους θεσμὸ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολλοὶ κανονολόγοι καὶ ἱστορικοὶ θεωροῦν τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο θεσμὸ, καὶ μάλιστα ὑπεράνω καὶ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, ὡς ἀνώτατη σύνοδος. Λόγοι, ὅμως, ἱστορικοὶ καὶ ἐκκλησιολογικοὶ ὀδηγοῦν σὲ ἀμφιβολία γιὰ τὴν ὀρθότητα αὐτῆς τῆς θέσης.

Γιὰ νὰ ὑπάρξει «θεσμός», ἀπαιτοῦνται ὀρισμένες νομικὲς προϋποθέσεις καὶ κάποιος βαθμὸς μονιμότητας. Προκειμένου γιὰ τὶς ἀρχαῖες Οἰκουμενικὲς Συνόδους, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ γίνῃ λόγος γιὰ νομικὲς προϋποθέσεις. Ὡς γνωστόν, ὀρισμένες ἀπὸ αὐτὲς συνῆλθαν ὡς τοπικὲς (π.χ. ἡ Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος) καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀναγνωρίστηκαν ὡς οἰκουμενικὲς, καὶ ἄλλες, ὅπως ἡ Σύνοδος τῆς Ἐφέσου τοῦ 449, συνῆλθαν ὡς οἰκουμενικὲς, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίστηκαν ὡς οἰκουμενικὲς. Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν φανερώνει μόνον πόσο μεγάλη σημασία ἔχει ἡ «ἀποδοχὴ» μιᾶς οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπὸ τὴ «συνείδησι» τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ, ἐπίσης, ὅτι δὲν ἰσχύουν γιὰ τὴ συγκρότησή τους εἰδικὲς προϋποθέσεις δικαιοῦκῆς μορφῆς. Καὶ ἐφ' ὅσον μίαν θεσμικὰ τοπικὴν σύνοδο μπορεῖ νὰ ἀνακηρυχθεῖ οἰκουμενικὴ, ὁ «θεσμός» ὡς ἔννοια δὲν εἶναι, ἐν προκειμένῳ, εὐστοχος. Παρόμοιες παρατηρήσεις ἰσχύουν καὶ ἀναφορικὰ πρὸς τὴν μονιμότητα. Γιατί, ἐνῶ γιὰ τὶς τοπικὲς συνόδους οἱ ἀρχαῖοι κανόνες ὀρίζουν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν τακτὴ σύγκλησίν τους, γιὰ τὶς οἰκουμενικὲς συνόδους δὲν

υπάρχει παρόμοια πρόβλεψη. Άρα, όταν η Έκκλησία συγκαλεῖ Οικουμενική Σύνοδο, τὸ κάνει *ad hoc*, δηλαδή πρόκειται μᾶλλον γιὰ γεγονὸς παρὰ γιὰ θεσμό, πράγμα πὸ σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκ τῶν προτέρων μία σύνοδος νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς «οἰκουμενική»³⁴.

Ἡ εἰκόνα, συνεπῶς, τοῦ συνοδικοῦ συστήματος ὡς πυραμίδας, ἡ ὁποία κορυφώνεται στὴν οἰκουμενική σύνοδο, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ εἶναι, μᾶλλον, παραπλανητική. Βέβαια, ὅταν μία σύνοδος ἐπισκόπων ἀναγνωρισθεῖ ἐκ τῶν ὑστέρων ὡς οἰκουμενική, τότε ἀποκτᾶ ὑψίστη αὐθεντία στὴν Έκκλησία, ἡ ὁποία, ὅμως, δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τὸν θεσμὸ τῆς συνόδου ὡς οἰκουμενικῆς, ἀλλὰ ὀφείλεται σὲ ἄλλους παράγοντες, τοὺς ὁποίους δὲν μποροῦν νὰ προβλέψουν οὔτε νὰ περιγράψουν πάντοτε οἱ κανόνες. Ἔτσι, ἐνῶ τοπικὰ τὸ συνοδικὸ σύστημα πάντοτε λειτουργεῖ ὡς θεσμός, ἡ Έκκλησία ζεῖ γιὰ αἰῶνες χωρὶς οἰκουμενικὲς συνόδους. Αὐτὴ ἡ παρατήρηση μᾶς ὀδηγεῖ στὸ ἐκκλησιολογικὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ «κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικὴ Έκκλησία» δὲν ἔχει θεσμικὴ ἔκφραση καὶ ξεχωριστὴ κανονικὴ δομὴ. Αὐτό, βέβαια, δὲν μειώνει καὶ δὲν ὑποτιμᾷ καθόλου τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντία τῶν ἀρχαίων οἰκουμενικῶν συνόδων ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης συνόδου πρόκειται νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς οἰκουμενική. Αὐτὰ ἰσχύουν γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Έκκλησιολογία³⁵.

34. Συνεπῶς, ὀρθὰ ἀπέφυγαν οἱ Ὁρθόδοξοι Έκκλησίες στὴν ἐποχὴ μας νὰ χαρακτηρίσουν ἐκ τῶν προτέρων ὡς «οἰκουμενική» τὴν μέλλουσα νὰ συνέλθει Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθόδοξης Έκκλησίας, ἂν καὶ πολλοὶ εὐχονται νὰ ἀποδειχθεῖ οἰκουμενικὴ ἐν καιρῷ.

35. Διαφορετικὴ, βεβαίως, θὰ ἦταν ἡ θέση τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, γιὰτὶ αὐτὴ ἐκκινεῖ μὲ δεδομένη τὴν προϋπόθεση ὅτι τὸ «κολλέγιο τῶν ἐπισκόπων» (ἀνάλογο μὲ τὸ «κολλέγιο τῶν ἀποστόλων» ὑπὸ τὸν Πέτρο) συνιστᾷ δομὴ, ἡ ὁποία ὑφίσταται ὑπεράνω τῶν τοπικῶν Έκκλησιῶν (ἂν καὶ μετὰ τὴν Β΄ Βατικανὴ Σύνοδο ὄχι ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς τοπικὲς Έκκλησίες). Τὸ πρόβλημα γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους δὲν ἐγκεῖται στὸ ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Έκκλησία ἀποδέχεται «μοναρχικὸ» ἐκκλησιαστικὸ πολίτευμα, ἐνῶ οἱ Ὁρθόδοξοι «συλλογικὸ» καὶ «δημοκρατικὸ» (ὅπως ἄστοχα περιγράφεται συνήθως), ἀλλὰ στὴ σχέση μεταξύ τῆς «συλλογικῆς» συνοδικῆς ἡγεσίας τῆς Έκκλησίας καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θεσμοῦ ἢ τῆς τοπικῆς Έκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ νεώτερη Ρωμαιοκαθολικὴ ἀντίληψη περὶ συλλογικότητας (collegialité) τοῦ ἐπισκοπάτου χρειάζεται πολλὴ συζήτηση, πρὶν νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὴν Ὁρθόδοξη ἔννοια τῆς συνοδικότητας, καὶ αὐτὸ ὄχι μόνο ἐξαιτίας τοῦ παπικοῦ πρωτείου.

V. Κανονικές ἐπιπτώσεις

1. Ἡ δικαιοδοσία τῶν συνόδων

Ἐὰν ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ἀνάλυση τῶν πηγῶν, οἱ ὁποῖες σχετίζονται μὲ τὴν γένεση καὶ τὴ διαμόρφωση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, εἶναι ὀρθή, τότε ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἰσορροπίας μεταξύ τῆς καθολικότητας τῆς κάθε τοπικῆς-ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνότητας καὶ καθολικότητας τοῦ ἐνὸς σώματος ὄλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ βασικὸ καὶ θεμελιῶδες ἐκκλησιολογικὸ στοιχεῖο τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ. Ἡ δικαιοδοσία, συνεπῶς, τῶν συνόδων δὲν καλύπτει κάθε πλευρὰ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας³⁶, ἀλλὰ περιορίζεται σὲ θέματα πού ἄπτονται τῆς ζωῆς περισσοτέρων τῆς μᾶς τοπικῶν-ἐπισκοπικῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὸ κατ' ἀπόλυτη προτεραιότητα πρῶτο καὶ κύριο θέμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὅπως εἶδαμε, ἐκπήγασε καὶ ὁ συνοδικὸς θεσμὸς, εἶναι αὐτὸ τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας. Κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο δικαιωματικὰ μετέχει τῆς Θείας Εὐχαριστίας στὴν τοπικὴ του Ἐκκλησία, δικαιούται *αὐτόματα* νὰ μετέχει τῆς Θείας Εὐχαριστίας σὲ ὅλες τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες. Ὅποιαδήποτε ἐνέργεια ἢ ἀπόφαση ἀποκοπῆς του ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία τῆς τοπικῆς του Ἐκκλησίας *αὐτόματα*, ἐπίσης, ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ ὄλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Σωστά, λοιπόν, προβλέπεται στοὺς σύγχρονους καταστατικούς χάρτες τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν³⁷ ὅτι τὸ δικαίωμα ἀφορισμοῦ ἀνήκει στὴ Σύνοδο³⁸.

36. Ἡ ἐλευθερία καθενὸς ἐπισκόπου στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ἔφθανε μέχρι καὶ τὸ δικαίωμα σύνθεσης τῶν εὐχῶν τῆς Εὐχαριστιακῆς ἀναφορᾶς. Βέβαια, αὐτὸ περιορίσθηκε λόγω τῆς ἐμφάνισης τῶν αἵρέσεων, ἀλλὰ πολλὰ ἄλλα βασικά στοιχεῖα τῆς ζωῆς κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀνήκουν στὴ δικαιοδοσία τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου καὶ δὲν νοεῖται νὰ διευθετοῦνται ἀπὸ Σύνοδο (π.χ. χειροτονίες κληρικῶν κ.λπ.. Πρβλ. 9^ο κανὸνα Ἀντιοχείας).

37. Ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος βλ. γιὰ παράδειγμα τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῶν κατὰ καιροὺς Καταστατικῶν χαρτῶν στὰ ἔργα τοῦ Μητροπολίτου Κίτρους ΒΑΡΝΑΒΑ Δ. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ, *Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου*, Ἀθῆναι 1967. *Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως*, Ἀθῆναι 1977, σ. 63,65. Ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἐπίσης τοῦ ἰδίου, *Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, Ἀθῆναι 1974, σ. 42, 79, 85.

38. Πρβλ. συναφῶς τὸν 5^ο κανὸνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἐκτενὴς λόγος παραπάνω, καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἀποκλεισμὸς κάποιου ἀπὸ τὴν Θ. Κοινωνία, πού ἔγινε ἀπὸ τὸν οἰκεῖο ἐπίσκοπο, ἰσχύει μόνον κατόπιν σχετικῆς ἀπόφασης Συνόδου.

Ἔργο τῶν συνόδων, ἐξίσου βασικό, εἶναι ἡ ἐκλογή καί «κατάσταση» ἐπισκόπων. Ὅπως ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει ἀναλυτικά, ὁ ἐπίσκοπος ὄχι μόνον εἶναι τὸ κέντρο τῆς τοπικῆς τοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὁ συνδετικός κρίκος μὲ τις ἄλλες τοπικὲς Ἐκκλησίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ ἐκλογή καὶ κατάσταση Ἐπισκόπου νὰ ἀποτελεῖ «ἐσωτερικὸ θέμα» μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, μολονότι πρὸς ἐκείνη συνδέεται ἡ ἐπισκοπικὴ ἐκλογή καὶ χειροτονία. Συνεπῶς, θέματα τὰ ὁποῖα οὐσιαστικὰ συνδέονται μὲ τις κατεξοχὴν συστατικὲς πράξεις τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή, ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ ἡ ἐκλογή καὶ χειροτονία Ἐπισκόπου, ἀνήκουν φυσικὰ καὶ γιὰ βασικοὺς ἐκκλησιολογικοὺς λόγους στὴν ἀρμοδιότητα τῆς Συνόδου.

Ἀκριβῶς καὶ μόνον γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους οἱ ἀρχαῖες σύνοδοι ἀσχολοῦνταν μὲ θέματα πίστεως καὶ διδασκαλίας. Τὸ δικαίωμα τῆς διδαχῆς καὶ τῆς κρίσης γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως ἀνήκει στὸν κάθε ἐπίσκοπο³⁹, ἐφόσον, βέβαια, αὐτὸς ἐνεργεῖ ἐντὸς τῶν ὁρίων καὶ μόνον τῆς ἐπισκοπῆς του. Ἡ σύνοδος δὲν ἔχει αὐτομάτως καὶ αὐτοδικαίως τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιβάλλει σὲ μία τοπικὴ Ἐκκλησία ὁποιασδήποτε μορφῆς πίστη ἢ διδασκαλία, παρὰ μόνον στὴν περίπτωση πού ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ μετεῖχε, διὰ τοῦ ἐπισκόπου της, στὴ λήψη τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων καὶ συνήνεσε ἀποδεχόμενη αὐτὲς τις ἀποφάσεις. Προκειμένου, λοιπόν, νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ἐπικίνδυνη ἐκκλησιολογικὰ ὑποταγὴ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐπισκόπου της στὴν ἐξουσία τῆς συνόδου, ἡ συμμετοχὴ ὄλων τῶν ἐπισκόπων στὶς συνοδικὲς ἀποφάσεις εἶναι ἀπαραίτητη. Διότι ἡ σύνοδος δὲν ἀντλεῖ τὴν αὐθεντία της ἀπὸ τὸν θεσμὸ καθεαυτὸν, ἀλλὰ –διὰ τῶν ἐπισκόπων της– ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν μεταξύ τους. Καὶ εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι σῶμα κοινωνίας καὶ ἐλευθερίας καὶ ὄχι νομικοῦ καταναγκασμοῦ.

Ἀπὸ ὅλα αὐτά, γίνεται ἀπολύτως φανερὸ ὅτι ἡ Σύνοδος σχετίζεται μὲν μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς ὅμως νὰ παρακάμπτει στὸ παραμικρὸ τὸν τοπικὸ ἐπίσκοπο. Κάτι πού ἄλλωστε συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα λειτουργήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, οἱ λαϊκοὶ κ.ἄ. δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸν συνοδικὸ θεσμὸ (εἴτε ὡς μέλη εἴτε ἀλλιῶς) παρὰ μόνον διὰ τοῦ τοπικοῦ τους Ἐπισκόπου, ἔτσι καὶ ἡ σύνοδος δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσει ὁποιαδήποτε σχέση (ἀρνητικὴ ἢ θετικὴ) μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλη-

39. Κατὰ τὸν ἅγιο Εἰρηναῖο κάθε ἐπίσκοπος ἔχει τὸ χάρισμα τῆς ἀληθείας (Κατὰ Αἰρέσεων IV, 26,2).

σίας παρὰ μόνο διὰ τοῦ Ἐπισκόπου. Ἡ εὐθύνη τοῦ Ἐπισκόπου ἀναδεικνύεται τεράστια καί, ἴσως στοῦ εἶδος τῆς μοναδικῆ. Κι ἂν κάποιος Ἐπίσκοπος δὲν ἀνταποκριθεῖ ὅπως θὰ ἔπρεπε στὴν εὐθύνη αὐτή, μπορεῖ, βεβαίως, νὰ ἀντικατασταθεῖ, ἀλλὰ ποτὲ νὰ παρακαμφθεῖ, ὅσον ἀφορᾷ στὴ σχέση μετὰ πλῆρωματος καὶ συνόδου.

Τὸ ζήτημα εἶναι οὐσιῶδες, γιατί ὁποιαδήποτε δημιουργία ἄμεσης σχέσης μετὰ πλῆρωματος καὶ συνόδου συνεπάγεται αὐτομάτως κατάτμηση τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, στὴ δὲ Ἐκκλησιολογία καὶ ἀτομικισμό. Ἐὰν κάθε πιστός –ἢ κάθε λειτουργός– μπορεῖ νὰ ἔχει σχέση ἄμεση μὲ τὴν Ἐκκλησία στοῦ σύνολο τῆς καὶ ὄχι σχέση διὰ τῆς τοπικῆς τοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς, τότε ἡ Ἐκκλησία γίνεται «τὸ σύνολον τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων», ὅπως ἀτυχῶς τὴν ὀρίζουν οἱ νεώτερες «Ὁρθόδοξες ὁμολογίες». Γίνεται, δηλαδή, σύνολο ἀτόμων καὶ ὄχι κοινωνία κοινοτήτων καὶ Ἐκκλησιῶν. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἡ σύνοδος γίνεται ὑποκατάστατο ἑνός «οἰκουμενικοῦ ἐπισκόπου»⁴⁰. Ὑποκατάστατο, δηλαδή, ἑνός θεσμοῦ καὶ λειτουργήματος, τὸ ὁποῖο ἐνώνει τοὺς πιστοὺς σὲ ἓνα σῶμα, ὥστε, τελικά, νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ ἀτομικισμὸς καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ἀποκαλεῖται *μία* (μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐνότητας) Ἐκκλησία. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ὀρθῆς σχέσεως συνόδου-ἐπισκόπου (τοπικῆς Ἐκκλησίας) καὶ τὸ συναφὲς κανονικὸ ζήτημα τῶν ὀρίων δικαιοδοσίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ δὲν εἶναι καθόλου δευτερεύοντα.

Ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν τελικά στὴ διάκριση καὶ ἀξιολόγηση βαθμῶν κύρους καὶ αὐθεντίας τῶν συνόδων. Δεδομένου ὅτι ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρακαμφθεῖ στὶς ἀποφάσεις τῶν συνόδων, προκύπτει διαβάθμιση κύρους καὶ αὐθεντίας σὲ ὅλες τὶς μορφές συνόδου ὡς ἐξῆς: α) Ἀμφισβητεῖται τὸ κύρος συνόδων, τῶν ὁποίων οἱ ἀποφάσεις ἐλήφθησαν κατὰ πλειοψηφία καὶ ὄχι ὁμόφωνα, ἐκτὸς καὶ ἂν ἀποδειχθεῖ, ὅπως προβλέπει ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς Ἀντιοχείας, ὅτι οἱ μειοψηφῆσαντες «ἐνήργησαν δι' ἰδίαν φιλονεικίαν». β) Οἱ τοπικὲς σύνοδοι εἶναι αὐθεντικὲς, ἐφόσον ἐκφράζουν τὴν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς συγκεκριμένης περιοχῆς. Δὲν μποροῦν ὅμως αὐτόματα νὰ διεκδικήσουν κύρος καὶ ἄλλοῦ. γ) Οἱ σύνοδοι, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν τὴν ὁμοφωνία

40. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Konciliarismus, ἡ ὁποία ἐμφανίσθηκε στὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνα στὴ Δύση, ἀπέβλεπε στὴν ὑποκατάσταση τοῦ Πάπα διὰ τῆς Συνόδου ὡς κέντρου ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ θεωρεῖ κατ' ἀνάγκη ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐνώνεται πρωταρχικά σὲ κάθε ἐπίσκοπο καὶ μόνο διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ φθάνει στὴ συνοδικότητα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ θεωρία αὐτὴ δὲν ἐκφράζει τὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη περὶ συνοδικότητας.

καὶ κοινωνία ὄλων τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπων ἔχουν ὕψιστη αὐθεντία καὶ κύρος, ἀλλὰ οὔτε κι αὐτὲς μποροῦν νὰ παρακάμψουν τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες ἀφοῦ τὸ κύρος καὶ ἡ αὐθεντία τους ἐπιβεβαιώνεται, τελικὰ, μόνο μὲ τὸ «Ἀμήν» τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ⁴¹.

2. Ἡ σύνθεση τῶν συνόδων

Τὸ οὐσιῶδες συμπέρασμα τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ σύνθεση τῶν συνόδων εἶναι ἱστορικὰ καὶ ἐκκλησιολογικὰ ἢ μόνη ὀρθή. Στὶς προηγούμενες παραγράφους, οἱ σχετικὲς πηγὲς ἀναλύθηκαν διεξοδικά. Χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ συμμετοχὴ στὶς συνόδους καὶ μὴ ἐπισκόπων, κληρικῶν ἢ καὶ λαϊκῶν, ὡς συμβούλων, ἢ ἀποφασιστικὴ ψήφος ἀνήκει μόνο στοὺς ἐπισκόπους.

Ὁ βαθύτερος ἐκκλησιολογικὸς λόγος αὐτῆς τῆς σύνθεσης πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὴν ἔννοια τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ ἓνα σῶμα. Στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία, ἡ ὁποία παραμένει ἀπολύτως πιστὴ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, οἱ πιστοί, λαϊκοὶ ἢ κληρικοί, μόνο ὡς μέλη μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας μποροῦν νὰ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ποτὲ ὡς ἄτομα. Κατὰ συνέπεια, οἱ σύνοδοι ἀπὸ ἐκκλησιολογικὴ ἄποψη εἶναι συνελύσεις Ἐκκλησιῶν, δηλαδὴ ἐνότητες κατηρτισμένες ἤδη καὶ ὄχι «διῶλισμένες» –κατὰ μία ἔκφραση τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου Ἀντιοχείας⁴²– καὶ διαιρεμένες. Οἱ τοπικὲς Ἐκκλησίες, συνεπῶς, μετέχουν στὶς συνόδους ὡς ἓνα ὅλο «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ», ὅπως ἡ εὐχαριστιακὴ ἐνότητα ἀπαιτεῖ. Ὁ ἐπίσκοπος εἶναι τὸ ἓνα στόμα τῆς Ἐκκλησίας του, ὅχι ὅπως αὐτὸ γίνεται ἀντιληπτὸ στὴν περίπτωση τῆς δημοκρατικῆς ἐκπροσώπησης. Ὁ ἐπίσκοπος εἶναι τὸ ἓνα στόμα τῆς Ἐκκλησίας του ἐπειδὴ αὐτός, ὡς εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, μεταφέρει τὴν εὐλογία καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ Κυρίου στὸν λαό, τὸν ὁποῖο, ὡς προεστῶς τῆς Εὐχαρι-

41. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἐπανερχεται στὴν πηγὴ του, ἡ ὁποία εἶναι καὶ πηγὴ καὶ ἔσχατη ἔκφραση ὅλης τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ, στὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία. Ὅπως στὴ Θ. Εὐχαριστία τὸ «Ἀμήν» τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ γιὰ τὴν ἐκκλησιολογικὴ ὑπόσταση τῶν τελούμενων (γι' αὐτὸ καὶ ἡ Θ. Εὐχαριστία ποὺ τελεῖται μόνο ἀπὸ τὸν ἱερέα εἶναι ἀνεπίτρεπτη κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη ἀντίληψη), ἔτσι καὶ τὸ συνοδικὸ σύστημα ἢ ἐπισφράγιση του διὰ τῆς συναίνεσης τοῦ λαοῦ εἶναι ἀπαραίτητη. Πρέπει ὅμως νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ αὐθεντία καὶ τὸ κύρος τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων καὶ πράξεων δὲν ἔχουν ὡς πηγὴ τὸν λαό (καθὼς συμβαίνει στὶς δημοκρατίες), ἀλλὰ ἀντλοῦνται ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ἐκκλησίας.

42. ΙΓΝΑΤΙΟΥ, *Φιλαδελφεῖς* 3,1.

στίας, συνάπτει σὲ ἓνα σῶμα. Ἐάν, συνεπῶς, δὲν δεχθοῦμε τὴν ἐπισκοπικὴ σύνθεση τῶν συνόδων, θὰ καταλήξουμε στὸν «ἀποδιῦλισμόν» τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, πού σημαίνει ὅτι δὲν τῆς ἀναγνωρίζουμε τὴ δυνατότητα νὰ κοινωνεῖ μὲ τὶς λοιπές Ἐκκλησίες ὡς *ἐνιαία καὶ ἀδιάσπαστη ἐνότητα*, ὅπως δηλαδή τὴ θέλει ὁ Θεὸς καὶ τὴν προϋποθέτει ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ βαθύτερος καὶ οὐσιαστικότερος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει ἡ σύνθεση τῶν συνόδων νὰ εἶναι ἐπισκοπικὴ ἔχει σχεδὸν λησμονηθεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση μεσαιωνικῶν ἀντιλήψεων τῆς δυτικῆς Σχολαστικῆς θεολογίας, οἱ ὁποῖες μετατόπισαν σὲ ἄλλη σφαῖρα τὴν σημασία τοῦ ἐπισκοπικοῦ λειτουργήματος. Σύμφωνα μὲ αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις, θεωρεῖται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος διὰ τῆς χειροτονίας του ἔλαβε διοικητικὴ ἐξουσία (*potestas*). Ἡ ἐξουσία αὐτὴ τοῦ δόθηκε διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἄλλων ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν συνδεθεῖ καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τοὺς Ἀποστόλους, διατηρώντας τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Ἔτσι, γιὰ νὰ εἶναι ἐπίσκοπος, δὲν χρειάζοταν νὰ συνδεθεῖ κατὰ τὴν χειροτονία του μὲ κάποια Ἐκκλησία, ἀρκοῦσε τὸ ὅτι ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ παρέμενε συνεχῆς.

Πιστὴ στὴν ἀντίληψη αὐτὴ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία ὑποστήριξε χωρὶς δυσκολία ὅτι οἱ ἐπίσκοποι μὲ τὴ χειροτονία τους «μπολιάζονται» στὸ «σῶμα τῶν ἐπισκόπων» καὶ «ἀποστόλων» γενικὰ πρὶν ἀκόμη ἀποκτήσουν τὴν ἐξουσία νὰ ποιμάνουν συγκεκριμένη ἐπισκοπὴ. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ δικαίωμα νὰ διοικήσει κανεὶς μιὰ ἐπισκοπὴ, παραχωρεῖται ἀπὸ τὸν Πάπα⁴³ μετὰ τὴν χειροτονία καὶ δὲν συμπίπτει μὲ αὐτήν⁴⁴.

43. Πρὸβλ. τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ *missio canonica*, ἡ ὁποία δημιουργεῖ προβλήματα στοὺς Ὁρθόδοξους, ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς P. DUPREY, «The synodical structure of the Church in Eastern Orthodox Theology», *One in Christ* 7/1971, σ. 173 καὶ 716 ἔξ. Γιὰ τὸ βασικὸ αὐτὸ θέμα βλ. καὶ ὅσα παρατηρεῖ ὁ Παντελεήμων Ροδόπουλος (νῦν Μητροπολίτης Τυρολόης καὶ Σερεντίου) σχετικὰ μὲ τὴ διάκριση πού γίνεται στὸ ρωμαιοκαθολικὸ Κανονικὸ Δίκαιο μεταξὺ «ιερατικῆς ἐξουσίας» (*potestas ordinis*) καὶ «ἐξουσίας δικαιοδοσίας» (*potestas jurisdictionis*), πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἀκριβῶς ἡ *missio canonica*, δηλαδή ἡ χορήγηση τῆς ἐξουσίας τῆς δικαιοδοσίας ἀπὸ τὸν Πάπα μετὰ τὴν χειροτονία (*Ἡ ἱεραρχικὴ ὁργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ περὶ Ἐκκλησίας σύνταγμα τῆς Β' ἐν Βατικανῶν Συνόδου*, 1969, σ. 30-31). Πρὸβλ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΑΡΚΙΑΝΑΚΙ (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Αὐστραλίας), *Τὸ περὶ Ἐκκλησίας σύνταγμα τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου*, 1969, σ. 180-184.

44. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι μετὰ τὴν Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ τὸ πρόβλημα τίθεται ἐκ νέου καὶ παραμένει ἀνοικτὸ γιὰ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία. Αὐτὸ ἀποτελεῖ θετικὸ στοιχεῖο γιὰ κάθε θεολογικὸ διάλογο μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων.

Ὁ διαχωρισμός, βέβαια, αὐτὸς εἶναι γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία ἐντελῶς ἀδιανόητος. Κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη λειτουργικὴ πράξη, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καθιστᾷ τὸν χειροτονούμενο ἐπίσκοπο μιᾶς συγκεκριμένης ἐπισκοπῆς, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ρητὰ ἀναφέρεται στὴν εὐχή τῆς χειροτονίας, καὶ ὄχι ἐπίσκοπο γενικὰ καὶ ἀόριστα. Συνεπῶς, πάγια θέση στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπίσκοπος χωρὶς ἐπαρχία.

Στὴν Ὁρθόδοξη, λοιπόν, Ἐκκλησία δὲν διαχωρίζεται τὸ μυστηριακὸ ἀπὸ τὸ διοικητικὸ στοιχεῖο τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων. Ὅμως ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς παρεισέφρησε ἀπὸ δυτικὴ ἐπίδραση στὴ ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκύψουν προβλήματα κανονικῆς φύσεως σχετικὰ μὲ τὶς Συνόδους. Πολλὲς χειροτονίες ἐπισκόπων γίνονται, στὰ νεώτερα χρόνια, μὲ τὴ σαφῆ προϋπόθεση ὅτι θὰ χειροτονηθοῦν, ἀλλὰ δὲν θὰ τοὺς ἀνατεθοῦν διοικητικὰ καθήκοντα. Ὑπάρχουν δύο κατηγορίες ἐπισκοπικῶν χειροτονιῶν αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἡ μία εἶναι τῶν «τιτουλαρίων» ἐπισκόπων καὶ ἡ ἄλλη τῶν «βοηθῶν». Στὴν περίπτωση τῶν «τιτουλαρίων», ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐκλογή, ὁ χειροτονούμενος ἀποκλείεται ἀπὸ κάθε διοικητικὸ δικαίωμα⁴⁵. Γιὰ τοὺς «βοηθοὺς» ἐπισκόπους, ἰσχύει κάτι πολὺ χειρότερο: ὁ χειροτονούμενος ὄχι μόνο δὲ θὰ ἀσκεῖ διοίκηση, ἀλλὰ θὰ ὑποταγεῖ στὴ διοικητικὴ ἐξουσία ἄλλου ἐπισκόπου. Εἶναι σαφές ὅτι καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ἀπὸ τὴν ἀρχή ἡ Ἐκκλησία ἐνσυνείδητα ἀποφάσισε νὰ ἀποσυνδέσει τὸ μυστηριακὸ ἀπὸ τὸ διοικητικὸ στοιχεῖο τῆς χειροτονίας. Ἄν, λοιπόν, καλοῦσε τοὺς ἐπισκόπους αὐτοὺς νὰ γίνουν μέλη συνόδου, ἢ ὅποια ἐξ ὀρισμοῦ ἀσκεῖ διοίκηση, θὰ φαινόταν ὅτι ἐπιχειρεῖ ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ συνδέσει ξανά τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα, πράγμα τουλάχιστον ἀντιφατικόν.

Διαφορετικὴ εἶναι ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τὸν χειροτονούμενο ἐπίσκοπο ὡς ἐν ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ μὴ δυνάμενο, γιὰ λόγους ἀνεξάρτητους ἀπὸ τὴ θέληση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι ὑφιστάμενες ἱστορικὲς συνθήκες, νὰ ἀναλάβει τὴ διοίκηση τῆς ἐπισκοπῆς του. Ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς δὲν ἀποσυνδέεται ἀπὸ τὴν τοπικὴ του Ἐκκλησία, κατὰ τὴν πρόθεση τῆς Ἐκκλη-

45. Ἐννοεῖται γιὰ κάθε δικαίωμα, τὸ ὁποῖο συνδέεται ἅμεσα μὲ τὸ ἐπισκοπικὸ λειτουργημα, ὅπως εἶναι, γιὰ παράδειγμα, ἡ συνοδικότητα ἢ, τὸ σπουδαιότερο, τὸ δικαίωμα νὰ τελεῖ τὴ Θ. Εὐχαριστία *ipso jure*, δηλαδή χωρὶς τὴν ἄδεια ἄλλου ἐπισκόπου, στὸ γεωγραφικὸ χωρὸ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα φέρει ὁ τίτλος του. Τὸ ἂν ἡ Ἐκκλησία, ὅταν ἐκλέγει τιτουλάριο ἐπίσκοπο ἔχει ἀρχικὰ τὴν πρόθεση νὰ τοῦ ἀναθέσει διοικητικὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἐκπληρωθοῦν καὶ ἀπὸ μὴ ἐπίσκοπο, αὐτὸ εἶναι ἐν προκειμένῳ ἄνευ σημασίας.

σίας, καὶ μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ διοίκηση, συμμετέχοντας στὴ σύνοδο τῆς περιοχῆς τοῦ κλίματος, στὸ ὁποῖο ἀνήκει ἡ ἐπαρχία του⁴⁶.

Ἀπομένει νὰ ἐξεταστεῖ τὸ ἂν ὅλοι οἱ ἐν ἐνεργεῖα ἐπίσκοποι πρέπει νὰ μετέχουν στὶς συνόδους τῆς περιοχῆς τους. Ἡ ἀπάντηση, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν πηγῶν, εἶναι σαφῶς καταφατική. Διαφορετικά, ὁ τυχὸν ἀποκλεισθεὶς ἐπίσκοπος θὰ εἶχε χωρὶς ἄλλο τὸ δικαίωμα νὰ ἀρνηθεῖ τὴν αὐθεντία καὶ τὸ κύρος τῆς συνόδου καὶ τῶν ἀποφάσεών της, τουλάχιστον γιὰ τὴν ἐπαρχία του. Στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία δὲν ὑπάρχει χῶρος νομικοῦ καταναγκασμοῦ. Ἐκτὸς αὐτοῦ, οἱ σύνοδοι, ὅπως καὶ προηγουμένως τονίστηκε, ἐκφράζουν τὴν ἐλεύθερη κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ αὐτὴ ἀντλοῦν τὴν αὐθεντία τους.

Παρ' ὅλο πὺν δὲν νοεῖται ἀποκλεισμός ἐπισκόπων ἀπὸ τὴ συνοδικὴ πράξι τῆς Ἐκκλησίας, δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι πάντοτε πρακτικὰ δυνατὴ ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν ἐπισκόπων στὶς συνόδους ὀρισμένης περιοχῆς. Μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ πρακτικὲς δυσκολίες χωρὶς νὰ θιγοῦν βασικὲς ἐκκλησιολογικὲς ἀρχές;

Στοὺς καταστατικούς Χάρτες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἴσχυσαν κυρίως ἀπὸ τὸ 1923 καὶ ἔξῃς, ὑπάρχει ἡ διατύπωση ὅτι «ἀνωτάτη ἀρχή» στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας της, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ «πάντας» τοὺς ἀρχιερεῖς πὺν ἔχουν ἐπαρχίες (ἀξιοσημείωτες εἶναι οἱ ἐκφράσεις «ἐκ πάντων» καὶ «τῶν ἐχόντων ἐπαρχίας» ἢ ὅπως ὀρθότερα διατυπώθηκε ἀργότερα, «τῶν ἐν ἐνεργείᾳ» ἀρχιερέων)⁴⁷. Ἡ σύλληψη αὐτὴ εἰσάγει τὴν ὀρθὴ ἀρχὴ τῆς αὐτοδίκαιης συμμετοχῆς ὅλων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐπι-

46. Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ πράξι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνέκαθεν διαχώρισε τοὺς «ἐν ἐνεργείᾳ» ἀπὸ τοὺς «τιτουλάριους» ἐπισκόπους *σὲ σχέση ἀκριβῶς μὲ τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς στὶς συνόδους*. Τοῦτο δείχνει τὴν εὐαισθησία τὴν ὁποία εἶχε ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ θεσμὸς τῶν τιτουλάριων καὶ βοηθῶν ἐπισκόπων εἶχε εἰσδύσει καὶ σὲ αὐτήν. Ἡ εὐαισθησία αὐτὴ πρέπει νὰ διατηρηθεῖ, γιὰτὶ διασώζει τὴν ἀρχαία ἐκκλησιολογικὴ συνείδηση ὡς πρὸς τὴ φύση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ. Ἡ ἀντίληψη ὅτι καὶ οἱ τιτουλάριοι καὶ βοηθοὶ ἐπίσκοποι μποροῦν νὰ εἶναι μέλη τῆς Συνόδου μέλουςας νὰ συνέλθει Μεγάλῃς καὶ Ἁγίας θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἐξαφάνιση τῆς εὐαισθησίας αὐτῆς. Ἐπιπλέον, θὰ δημιουργοῦσε καὶ τὸ πρόβλημα: γιὰτὶ νὰ ἀποκλείονται σήμερα ἀπὸ τὸν ὑφιστάμενο συνοδικὸ θεσμὸ οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὶ, ἐφόσον δικαιοῦνται νὰ μετέχουν στὴν μέλλουσα Μεγάλῃ Σύνοδο;

47. Βλ. Μητροπολίτου Κίτρους ΒΑΡΝΑΒΑ ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ, *Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου*, Ἀθῆναι 1967, ὅπου παρατίθενται ὅλοι οἱ σχετικοὶ Χάρτες.

σκόπων στη σύνοδο της αυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὅμως στήν πράξη ἡ σύγκληση μιᾶς τέτοιας συνόδου δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτή. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ὀρίζεται ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς συνόδου αὐτῆς μία ὀλιγαριθμότερη σύνοδος, ἡ λεγόμενη Διαρκῆς Ἱερὰ Σύνοδος, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἀναφορὰ τῆς στὴ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας.

Ἐὰν αὐτὴ ἡ μικρότερη σύνοδος ἦταν μόνιμη ἢ «ἀριστείνδην», θὰ ἀπέκλειε ἐκ προοιμίου ἀπὸ τὴ συνοδικὴν πράξη ὀρισμένο, ἀναλόγως, ἀριθμὸ ἐπισκόπων. Τότε, πράγματι, θὰ προέκυπτε ἐκκλησιολογικὸ πρόβλημα. Ὅμως ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ πρόβλεψη στὴ μικρὴ αὐτὴ σύνοδο νὰ μετέχουν ἐκ περιτροπῆς καὶ ἀλληλοδιαδόχως ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρακτικὲς δυσκολίες ἀντιμετωπίζονται χωρὶς νὰ δημιουργοῦνται ἐκκλησιολογικὰ προβλήματα⁴⁸.

Ἐν ὄψει τῆς μέλλουσας νὰ συγκληθεῖ Μεγάλῃς καὶ Ἁγίας Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερη σημασία ἀποκτᾷ ἀκόμη μία περίπτωση μὴ συμμετοχῆς ὅλων τῶν ἐπισκόπων σὲ σύνοδο. Πρόκειται γιὰ τὶς ἀρχαῖες συνόδους, καὶ μάλιστα τὶς οἰκουμενικὰς, στὶς ὁποῖες πολλὲς φορὲς λάμβαναν μέρος μόνον ἀντιπρόσωποι Πατριαρχείων καὶ ὄχι ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι. Πότε μιὰ τέτοια σύνθεση θὰ προσέκρουε σὲ βασικὲς ἐκκλησιολογικὰς ἀρχές;

Τὸ καίριο ἐρώτημα εἶναι καὶ πάλι ἐὰν μιὰ σύνοδος μὲ αὐτὴ τὴ σύνθεση θὰ ἐπέβαλε «ἐκ τῶν ἄνω» τὶς ἀποφάσεις τῆς στὶς τοπικὰς Ἐκκλησίες, καὶ ἐὰν θὰ ἀποφάσισε, παραβλέποντας τὰ προβλήματα καὶ τὴ γνώμη ὀρισμένων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν⁴⁹. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν μαρτυρίες γιὰ κάτι ἀντίθετο⁵⁰, μπορεῖ νὰ ὑποτεθεῖ ὅτι προϋπόθεση μετοχῆς Ἐκκλησιῶν δι' ἀντιπροσώπων στὶς ἀρχαῖες συνόδους ἦταν ὅτι οἱ Ἐκκλησίες αὐτὲς θὰ συμφωνοῦσαν μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι θὰ μετέφεραν στὴ σύνοδο τὰ προβλήμα-

48. Ἡ ἐκ περιτροπῆς αὐτὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν ἐπισκόπων στὴ Σύνοδο, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἴσχυε καὶ στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, εἰσήχθη στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν σύσταση τοῦ αυτοκεφάλου τῆς μὲ ἀπαίτηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸν σχετικὸ Πατριαρχικὸ Τόμο βλ. Μητροπολίτου Κίτρους ΒΑΡΝΑΒΑ ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ, ὅπ.π., σ. 21. Τοῦ ἰδίου, *Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως*, Ἀθῆνα 1977, σ. 23.

49. Ὁ ὅρος «τοπικὴ Ἐκκλησία» χρησιμοποιεῖται ἐδῶ πάντα μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐπισκοπῆς. Συνεπῶς, δὲν ἀρκεῖ ἡ γνώμη μιᾶς «τοπικῆς Ἐκκλησίας» μὲ τὴν ἔννοια τῆς αυτοκέφαλης Ἐκκλησίας, ἐὰν πρόκειται μὲσω αὐτῆς νὰ παρακαμφθεῖ ἡ γνώμη τοῦ καθενὸς ἐπισκόπου.

50. Τοῦτο ἴσχυε κατεξοχὴν εἰδικὰ γιὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης στὶς ἀρχαῖες συνόδους, ἐφ' ὅσον θεωροῦνταν ὅτι ὁ Ρώμης ἐκπροσωποῦσε ὅλες τὶς Ἐκκλησίες στὴ Δύση.

τα τῆς Ἐκκλησίας τους καὶ τὴ γνώμη τῶν ἐπισκόπων τους. Ἐὰν ὑποτεθεῖ ὅτι ὀρισμένοι ἐπίσκοποι δὲν δέχονταν νὰ παραχωρήσουν ἐξουσιοδότηση καὶ ἐπέμεναν νὰ παραστοῦν οἱ ἴδιοι, τότε ὁ ὁποιοσδήποτε ἀποκλεισμός τους θὰ ἔθετε τὸν κίνδυνο νὰ μὴν κάνουν δεκτὲς τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, καὶ ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ δημιουργηθεῖ ζήτημα γιὰ τὸ οἰκουμενικὸ κύρος τῆς Συνόδου. Σημασία ἔχει ἡ συγκατάθεση ὅλων τῶν ἐπισκόπων, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ φυσικὴ παρουσία τους στὴ σύνοδο. Ἡ ἰδέα τοῦ «αὐτοκεφάλου» δὲν μπορεῖ νὰ παρακάμψει τὸ πρόβλημα. Ἡ ἀντίληψη δηλαδὴ ὅτι ἀρκεῖ ἡ συγκατάθεση ὅσων διοικοῦν τὶς αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, ἀρχηγῶν ἢ καὶ συνόδων, προκειμένου νὰ συσταθεῖ μία Πανορθόδοξη ἢ οἰκουμενικοῦ κύρους σύνοδος, χωρὶς νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ἡ βούληση τοῦ κάθε ἐνὸς ἐπισκόπου, θὰ ἀπομάκρυνε τὴ σύνοδο ἀπὸ τὴ βάση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησιολογίας καὶ θὰ ἔβαζε σὲ κίνδυνο τὸ κύρος καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας⁵¹.

3. Σύγκληση καὶ προεδρία τῆς συνόδου

Ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν ἀρχαίων κανόνων, ἔγινε φανερό ὅτι δὲν νοεῖται Σύνοδος χωρὶς «πρῶτο» ἢ «κεφαλή». Στὸ συνοδικὸ θεσμό, ἡ θέση καὶ ἡ παρουσία τοῦ «πρώτου» εἶναι τόσο θεμελιώδης, ὥστε ὁ 34^{ος} Ἀποστολικὸς Κανόνας ρητὰ

51. Πάντως χρειάζεται νὰ τονισθεῖ ὅτι γιὰ νὰ ὑπάρξει ἡ πλήρης ἔννοια τῆς Συνόδου καλὸ εἶναι νὰ μετᾶσχουν σὲ αὐτὴν ὅσο τὸ δυνατόν περισσότεροι ἐπίσκοποι, καὶ τοῦτο γιὰ λόγους τυπικοῦς-κανονικοῦς ἀλλὰ καὶ γιὰ βαθύτερους πνευματικοὺς καὶ θεολογικοὺς λόγους. Ἔτσι, κανονικά, δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κανόνες ἐπέβαλαν στοὺς ἐπισκόπους νὰ μετέχουν στὶς συνόδους, ἀπειλώντας μὲ βαρύτερες ποινὲς τοὺς παραβάτες (βλ. π.χ. κανόνες 19^ο τῆς Δ' Οἰκουμ. καὶ 40^ο τῆς Λαοδικείας). Τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἀντίληψη ὅτι οἱ Σύνοδοι ἐκφράζουν τὴν κοινότητα ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐξάλλου, πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπόψιν ὅτι: α) Τὸ συνοδικὸ γεγονός τελεῖ καὶ κατὰ τὴν οὐσία του καὶ κατὰ τὴν ὑστατὴ ἐκβασὴ του ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατόν ἐκ τῶν προτέρων νὰ προβλεφθοῦν οἱ ἀποφάσεις μᾶς συνόδου, ὥστε νὰ ἐκχωρηθεῖ, κατὰ κάποιον τρόπο, «ἐξουσιοδότηση» χειρισμοῦ τῶν θεμάτων ἀπὸ κάποιους ἐπισκόπους πρὸς κάποιους ἄλλους. β) Γιὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς λόγο συνέρχεται σύνοδος, ἀντὶ νὰ γίνῃ ἐπικοινωνία τῶν ἐπισκόπων διὰ γραμμάτων ἢ ἄλλων μέσων. Ἐὰν ἡ φυσικὴ παρουσία τῶν ἐπισκόπων δὲν ἦταν ἀπαραίτητη, τότε δὲν θὰ χρειαζόταν καὶ ὁ συνοδικὸς θεσμὸς στὸ σύνολό του. γ) Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπιβάλλεται σὲ κάθε ἐπίσκοπο καὶ σὲ κάθε αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία νὰ μὴν προσέρχονται στὴ σύνοδο μὲ εἰλημμένες ἐκ τῶν προτέρων ἀποφάσεις –παρὰ τὴν ὅποιαδήποτε προετοιμασία, ἡ ὁποία εἶναι φυσικὸ νὰ προηγεῖται– ἀλλὰ μὲ τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά ἀνοικτὰ στὴν πνοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ Ὅποιο μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὴν Ἐκκλησία σὲ ἐντελῶς ἀπρόβλεπτους δρόμους διαμέσου ἐνὸς συνοδικοῦ γεγονότος.

νά προβλέπει ότι χωρίς τὸν πρῶτο στή σύνοδο, οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι δὲν μποροῦν τίποτε νὰ πράξουν. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ εἶναι σημαντικὴ γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α) Ὁ συγκαλῶν καὶ ὁ προεδρεύων δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο, δηλαδὴ ὁ «πρῶτος». Ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς Ἀντιοχείας ρητὰ προβλέπει: «Καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἐν τῇ Μητροπόλει (δηλαδὴ τοῦ πρώτου) συγκαλεῖν». Ὅποιοσδήποτε, συνεπῶς, διαχωρισμὸς μεταξὺ τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς σύγκλησης καὶ τῆς προεδρίας τῆς Συνόδου⁵² εἶναι ἀδύνατος ὄχι μόνο γιὰτί κάτι τέτοιο θὰ ἦταν παράλογο, ἀλλὰ καὶ γιὰτί θὰ ἦταν ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν κανόνων. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ λογικὴ τῶν σχετικῶν κανόνων διέπονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι οἱ τοπικὲς Ἐκκλησίαι πρέπει νὰ λειτουργοῦν στή σύνοδο ὡς ἐνότητα καὶ ὄχι διασπασμένες. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ 34^{ος} Ἀποστολικὸς Κανόνας ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι κανένας ἐπίσκοπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργεῖ συνοδικὰ χωρὶς τὸν πρῶτο, στὸ λειτούργημα τοῦ ὁποῖου ἐκφράζεται ὅ,τι εἶναι συναφὲς πρὸς τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν.

β) Γιὰ νὰ συγκαλέσει σύνοδο ὁ «πρῶτος», πρέπει ἀπαραίτητα νὰ ἔχει τὴ συγκατάθεση τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων, ὅπως προκύπτει καὶ πάλι σαφῶς ἀπὸ τὸν 34^ο Ἀποστολικὸ Κανόνα. Μπορεῖ, βέβαια, ὁ «πρῶτος» νὰ συγκαλεῖ τὴ σύνοδο, ὅμως στὴν οὐσία ὅλες οἱ τοπικὲς Ἐκκλησίαι διὰ τῶν ἐπισκόπων τους μετέχουν στὸ γεγονός τῆς σύγκλησης. Ὁ συγκαλῶν «πρῶτος» ἐκφράζει τὴ βούληση ὄλων τῶν ἐπισκόπων μὲ τρόπο πού νὰ μὴν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ μοναρχικὰ δικαιώματα τοῦ «πρώτου» ἢ γιὰ ἐξουσία ἐκ τοῦ ἀξιώματός του, ἢ ὅποια νὰ

52. Στὸ Κανονικὸ Δίκαιο, δὲν πρέπει νὰ ἀναμειγνύονται ἱστορικὰ προηγουμένα ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ὡς νὰ ἐπρόκειτο γιὰ μόνιμες ἀρχὲς ἐκκλησιολογικοῦ καὶ κανονικοῦ χαρακτήρα. Ἡ τυχὸν ἀνάμιξη τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων στὰ τῆς σύγκλησης ἢ προεδρίας τῶν ἀρχαίων συνόδων ἐνέχει μόνον ἱστορικὴ καὶ ὄχι ἐκκλησιολογικὴ ἢ κανονικὴ σημασία, δεδομένου ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐξῆσε καὶ ζεῖ τὸν συνοδικὸ θεσμὸ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἢ ὄχι Ὁρθόδοξου αὐτοκράτορα. Ἔτσι, προκειμένου γιὰ τὶς τοπικὲς συνόδους, τὸ δικαίωμα τῆς σύγκλησης ἢ προεδρίας τους ἀνήκει στὸν «πρῶτο» τῆς περιοχῆς ἐκείνης, ἐνῶ προκειμένου γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τοῦτο ἀνήκει στὸν πρῶτο ἐπίσκοπο, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μὲ τὸ σύστημα πού ἐπιγράφησε στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία εἶναι ὁ Ρώμης. Εἰδικὰ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξην Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὸ Σχίσμα δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸς (δηλαδὴ ὁ «πρῶτος») ἀναφαίνεται ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ὀρθὰ συμπεραίνει ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν πηγῶν ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων ΜΑΞΙΜΟΣ στὸ ἔργο του, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχειον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ*, 1972, σ. 350. Κατὰ συνέπεια, τὸ κανονικὸ δικαίωμα σύγκλησης καὶ προεδρίας συνόδου ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀνήκει ἀναμφίβολα στὸν Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. διεξοδικότερα Μητροπολίτου Φιλαδελφείας ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ (νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου), ὁ.π. σ. 157.

ἀσκειῖται αὐτοδίκαια καὶ αὐτόματα, δηλαδή χωρὶς τὴ γνώμη καὶ τὴ βούληση τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων⁵³. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνιστᾷ τὸν ἐκκλησιολογικὸ χαρακτήρα τοῦ λειτουργήματος τοῦ «πρώτου», ὅτι δηλαδή δι' αὐτοῦ ἐκφράζεται ἡ κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὄχι μία ἐξουσία ἢ ὁποία γίνεται κατανοητὴ μόνον μὲ νομικοὺς ὅρους.

γ) Δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος γιὰ «συμπροεδρία» στὴ Σύνοδο. Οὐδεὶς ἀρχαῖος κανόνας προβλέπει συλλογικὴ προεδρία συνόδου⁵⁴, γιὰτὴ στὴν ὅλη νοσοτροπία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐπικρατοῦσε ἡ ἀρχὴ ὅτι, παρ' ὅλο πὸν τὰ πάντα στὴν Ἐκκλησία συντελοῦνται ἐν κοινωνία, ἡ κοινωνία αὐτὴ ἐκφράζεται δι' ἐνὸς μόνο ἀντιπροσώπου. Στὴν ἴδια ἀρχή, βασιζέται καὶ ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ διαμόρφωση τοῦ ἐπισκοπικοῦ λειτουργήματος, ἡ ὁποία συνδέεται κατὰ βάθος μὲ τὴν Τριαδικὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία ἡ κοινωνία τῶν τριῶν προσώπων γίνεται ἐνότητα μόνον σὲ ἓνα πρόσωπο, τὴν ὑπόσταση τοῦ Πατροῦς.

Τὸ θέμα τοῦ λειτουργήματος τοῦ «πρώτου» καὶ τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ στὸ σύνολό του ἔχει βαθύτερες θεολογικὲς προϋποθέσεις, τὶς ὁποῖες ἐκφράζει τὸ πνεῦμα τῶν κανόνων. Αὐτὸ μαρτυρεῖ μὲ σαφήνεια ὁ πιὸ βασικός, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα μας, ἱερὸς κανόνας, ὁ 34^{ος} Ἀποστολικός, ὁ ὁποῖος δικαιολογεῖ ὅσα ὀρίζει γιὰ τὴ σχέση συνόδου καὶ πρώτου μὲ μία ἀναφορὰ στὴν κοινωνία καὶ στὴ δόξα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ⁵⁵. Ἔτσι ἀποδεικνύεται ὅτι κανένας θεσμὸς στὴν Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀπαραίτητος ἀπὸ ἐκκλησιολογικὴ καὶ κανονικὴ ἄποψη, ἐὰν δὲν συνδέεται μὲ τὴ βαθύτερη δογματικὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας⁵⁶. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν συνοδικὸ θεσμό, τὸν ὁποῖο στὴν μελέτη αὐτὴ

53. Ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων ΜΑΞΙΜΟΣ (ὀ.π. σ. 351-2), ὁ «πρώτος» στὴν Ὀρθοδοξία ἐνεργεῖ «ὑπὸ τὴν βασικὴν καὶ ἀπαραίτητον πάντοτε προϋπόθεσιν τῆς ἀπολύτου διατηρήσεως ἔνθεν μὲν τῆς ἀρχῆς τῆς συνοδικότητος καὶ τῆς συλλογικότητος ἐν ταῖς εὐθύναις τῆς Ἐκκλησίας, ἔνθεν δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς μὴ ἀναμίξεως εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, τουτέστι τῶν δυὸ βασικῶν ἐκείνων κανονικῶν ἀρχῶν τῆς ἀνωτέρας ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, αἵτινες ἐξεφράσθησαν καὶ διευπλώθησαν ἐν τῷ 2^ῳ κανόνι τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου», δηλαδή ἐνεργεῖ «ἐπὶ γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ἐν κοινῇ πάντοτε μετὰ τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν συνεργασία».

54. Κάτι τέτοιο ὀρθὰ χαρακτηρίζεται ὡς «ἄηθες» ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Φιλαδελφείας ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟ ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ (νῦν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη), ὀ.π. σ. 157.

55. «Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Κυρίου ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα».

56. Βλ. ΚΑΡΜΠΗ Ι., ὀ.π. σ. 521. Ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιολογικὴ σπουδαιότητα τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος, βλ. ἐπίσης Μητροπολίτου Σάρδεων ΜΑΞΙΜΟΥ, ὀ.π. σ. 4 ἔξ.

έξετάσαμε. Οί κανονικές, λειτουργικές και ιστορικές πτυχές του θεσμού της Συνόδου συνάπτονται με ολόκληρη τη δογματική διδασκαλία της Έκκλησίας και δέν νοούνται χωρίς αυτήν. Γι' αυτό τὸ Ὁρθόδοξο Κανονικὸ Δίκαιο δέν πρέπει νὰ ἐπιτρέψει ἐξελίξεις και μεταβολές ιστορικοῦ χαρακτήρα, οί ὁποῖες θὰ θίγουν τὸ βαθύτερο ἐκκλησιολογικὸ περιεχόμενο τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ.

Γενικά Συμπεράσματα

Ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ προκύπτουν ὀρισμένα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἄπτονται συγχρόνων ἐκκλησιολογικῶν ζητημάτων και τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν ιδιαίτερα στὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὰ ζητήματα αὐτὰ θὰ μπορούσαν νὰ συνοψιστοῦν στὰ ἑξῆς:

1. *Ἡ σπουδαιότητα τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ γιὰ τὴ διατύπωση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας και τὴν ἀσκηση τῆς οἰκονομίας*

Στὶς μέρες μας παρατηρεῖται ἓνα φαινόμενο, ἄγνωστο στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριθεῖ ἄκρως ἀνησυχητικό. Ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἔχει ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴ διατύπωση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας και ἔχει μετατραπεῖ σὲ ὄργανο διαχειρίσεως «τρεχόντων ζητημάτων». Αὐτὸ συνέβη μὲ δυὸ τρόπους.

Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ συγχρόνου «ζηλωτισμοῦ» στὸ χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὸ ἐπιχείρημα τῆς πιστότητας στὴν παράδοση ἔχει ἀχρηστεύσει πλήρως τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἐπισκοπικῶν συνόδων νὰ κρίνουν και νὰ ἀποφαίνονται ἐπὶ θεμάτων πίστεως. Ἔτσι, ἐνῶ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία και οἱ αἰρετικοὶ ἀκόμα προσπαθοῦσαν νὰ συγκροτήσουν ἐπισκοπικὲς συνόδους γιὰ νὰ κατοχυρώσουν τὶς ἀπόψεις τους (π.χ. οἱ εἰκονομάχοι), γνωρίζοντας ὅτι μόνον ἐπισκοπικὴ σύνοδος μπορεῖ νὰ ἀποφανθεῖ αὐθεντικά γιὰ τὸ τί εἶναι ὀρθόδοξο και τί αἰρετικό, στὴν ἐποχὴ μας ὁ καθένας αἰσθάνεται ἐλεύθερος νὰ χαρακτηρίσει ὀρθόδοξο ἢ αἰρετικό ὅ,τιδήποτε ἢ ὁποιονδήποτε αὐτὸς και οἱ ὁμοϊδεάτες του κρίνουν. Ὑπάρχουν βεβαίως σαφεῖς και ἀδιαμφισβήτητες ἀποφάσεις οἰκουμενικῶν συνόδων, τὶς ὁποῖες ὁποιοσδήποτε ἀμφισβητήσει κηρύττει αἵρεσιν «γυμνὴ τῇ κεφαλῇ» (15^{ος} κανὼν Πρωτοδευτέρως). Στὴν περίπτωση αὐτῆ –δηλαδή ὅταν ἀμφισβητηθεῖ κάποια διδασκαλία τέτοιας συνόδου– δέν χρειάζεται νέα συνοδικὴ ἀπόφαση και κρίση. Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ ἐρμηνεία τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἢ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἢ γιὰ νεώτερα δόγματα

καὶ διδασκαλίες, πράγμα πὺν δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλειστῆ, τότε μόνον ἐπισκοπικὲς σύνοδοι –ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ἀντιπροσωπευτικῆς⁵⁷, μὲ ἀποκορύφωμα τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδο– μποροῦν ἀuthεντικὰ νὰ ἀποφανθοῦν περὶ τοῦ τί συνιστᾶ ὀρθοδοξία καὶ τί αἴρεση⁵⁸.

Ἐνας ἄλλος χῶρος, στὸν ὁποῖο ὁ συνοδικὸς θεσμὸς τείνει νὰ ὑποβαθμιστῆ ἢ ἀκόμα καὶ νὰ ἀτονῆσει πλήρως, εἶναι ἐκεῖνος τῆς ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας. Ἡ σύνοδος εἶναι ἡ μόνη ἀρμόδια, γὰ νὰ ἀσκήσει οἰκονομίαν, καὶ μάλιστα σὲ πολὺν μεγάλο βαθμὸν. Παράδειγμα ἀξιοσημεῖωτο (καὶ γιὰ τὴ σύγχρονη σημασία του) εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ τρόπου ἀποδοχῆς τῶν αἱρετικῶν, πὺν ἐπιστρέφουν στὴν Ὀρθοδοξία. Τὸν 3^ο μ.Χ. αἰῶνα σύνοδοι τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς θεσμοθέτησαν τὸν ἀναβαπτισμό τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν πὺν προσέρχονταν στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Αὐτὸ ἐφάρμοζαν καὶ στὴν Ἀνατολή, ὅπως μαρτυροῦν σύνοδοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιρμιλιανοῦ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας⁵⁹. Τὴν ἀκρίβεια αὐτὴ παρέλαβε καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Φιρμιλιανοῦ Μ. Βασίλειος ὡς ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ὁ ὁποῖος ὁμῶς τροποποιεῖ ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερο τὴν πράξη τοῦ προκατόχου του ὡς πρὸς τοὺς σχισματικούς, παραδεχόμενος τὸ βάπτισμά τους, μαρτυρεῖ δὲ ὅτι ἤδη σὲ περιοχὲς τῆς Μ. Ἀσίας ἡ ἀκρίβεια πὺν θέσπισαν οἱ σύνοδοι τοῦ 3^{ου} αἰῶνος δὲν ἐτηρεῖτο. Ὁ Μ. Βασίλειος δὲν ἀρνεῖται τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο θὰ ἀπεφάσιζε σύνοδος ἐπισκόπων. Ἴδου τί γράφει στὸν 1^ο κανόνα του:

«Ἐπειδὴ δὲ ὄλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἔνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν (τῶν Καθαρῶν) τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν».

Στὸν 47^ο κανόνα του ἐξ ἄλλου, σαφέστερα ἀναφέρει ὅτι ἡ οἰκονομία αὐτὴ στὸ θέμα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ ἀνήκει στὴν ἀρμοδιότητα ἐπισκοπικῆς συνόδου:

57. Συνοδικὲς ἀποφάσεις τοπικῶν Ἐκκλησιῶν δεσμεύουν τὰ μέλη μόνο τῆς συγκεκριμένης τοπικῆς ἐκκλησίας, ἐκτὸς ἐὰν υἱοθετηθοῦν καὶ ἀπὸ ἄλλες Ἐκκλησίες. Οἱ συνοδικὲς ἀποφάσεις, πὺν ἔχουν ληφθεῖ μετὰ τὸ Σχίσμα τοῦ 1054 ἀπὸ πανορθόδοξες συνόδους, δεσμεύουν ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους. Ἡ πρόσδοση οἰκουμενικοῦ κύρους σὲ συνοδικὲς ἀποφάσεις τοπικῶν Ἐκκλησιῶν μπορεῖ νὰ δοθεῖ μόνον ἀπὸ Οἰκουμενικὴν Σύνοδο, ὅπως συνέβη μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδο. Ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς μιᾶς Συνόδου ὡς Οἰκουμενικῆς μπορεῖ νὰ δοθεῖ μόνον ἀπὸ Οἰκουμενικὴν Σύνοδο (βλ. Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος).

58. Μόνον «δι' αἴρεσίν τινα, παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ πατέρων κατεγνωσμένην» ἐπιτρέπεται ὁ κανὼν τὸ «ἀποτειχίζεσθαι» τοῦ ἐπισκόπου.

59. Βλ. λεπτομερῶς σὲ ἸΩΑΝΝΟΥ ΖΗΖΙΟΥΛΑ (νῦν Μητροπολίτη Περγάμου), *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας...*, σ. 130 ἐξ.

«Ὡστε ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο (τὸ μὴ ἀναβαπτίζειν «οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα») δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐνταυτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾗ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχη ἐν τῇ περὶ τῶν τοιούτων ἀποκρίσει». Δηλαδή, ἐὰν σύνοδος ἐπισκόπων ἀποφασίσει τὸν μὴ ἀναβαπτισμόν, ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ Μ. Βασιλείου περὶ ἀναβαπτισμοῦ μπορεῖ ἀκινδύνως νὰ μὴ ἐφαρμοσθεῖ. Ὅπως παρατηροῦν οἱ ἐρμηνευτὲς Ζωναράς καὶ Βαλσαμῶν, ἡ γνώμη τοῦ ἁγίου πατρὸς δίνεται ὡς «γνωμάτευμα» καὶ ὄχι ὡς κανὼν, καὶ τίθεται τελικὰ στὴν κρίση ἐπισκοπικῆς συνόδου. Ἡ ἀπόφαση τῆς συνόδου ὑπερτερεῖ τῆς προσωπικῆς του γνώμης⁶⁰.

Πράγματι, δύο κανόνες οἰκουμενικῶν μάλιστα συνόδων ἀνατρέπουν τὴν γνώμη τοῦ Μ. Βασιλείου ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, καὶ ὀρίζουν σαφῶς ὅτι ὄχι μόνον οἱ Καθαροί, ἀλλὰ καὶ οἱ αἵρετικοὶ ἀναθεματισθέντες ὑπὸ οἰκουμενικῶν συνόδων, ὅπως οἱ Ἀρειανοί, οἱ Μακεδονιανοί (Πνευματομάχοι), οἱ Νεστοριανοί, οἱ Μονοφυσίτες κ.ἄ. δὲν ἀναβαπτίζονται. Πρόκειται γιὰ τοὺς κανόνες 7^ο τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς καὶ 95^ο τῆς Πενθέκτης. Ὁ τελευταῖος μάλιστα σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις αἵρετικῶν, ὅπως οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μονοφυσίτες, ὄχι μόνον τὸν ἀναβαπτισμό, ἀλλὰ καὶ τὸ χρίσμα καταργεῖ, δεχόμενος διὰ λιβέλλου καὶ μόνον τὴν εἴσοδό τους στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ στὴν κοινωνία τῶν ἀχράντων Μυστηρίων⁶¹.

Ἀπὸ τὰ μέχρι τώρα ἐκτεθέντα προκύπτουν τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα συμπεράσματα:

α) Μόνον σύνοδοι, καὶ μάλιστα οἰκουμενικῆς, εἶναι ἀρμόδιες νὰ κρίνουν ποιοὶ εἶναι αἵρετικοί. «Αἵρετικούς δὲ λέγομεν τοὺς τὲ πάλαι τῆς Ἐκκλησίας

60. Ἀξιοσημείωτες εἶναι οἱ γῶμες τῶν κανονολόγων Ζωναρά καὶ Βαλσαμῶνος: «Ἐνταῦθα ὁ ἅγιος (Βασίλειος) τοὺς Ναυατιανούς βαπτίζεσθαι διορίζεται, μετὰ τῶν ἄλλων προσερχομένους τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς τάχα φρονούντας τὰ τοῦ Μαρκίωνος. Ὁ δὲ τῆς δευτέρας συνόδου ἔβδος κανὼν, ἀπαριθμῶν τοὺς χρίσματι μόνῳ ὀφείλοντας δέχεσθαι, καὶ τοὺς Ναυατιανούς ἐκείνοις συναριθμεῖ. Πάντως δὲ ἐπικρατέστερος ὁ κανὼν ἔσται ἐκεῖνος (δηλ. τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς) οἷα μεταγενέστερος καὶ συνοδικός» (ΖΩΝΑΡΑΣ, Ράλλη - Ποτλῆ, Δ΄, σ. 198). «Ὁ δὲ παρῶν κανὼν (τοῦ Μ. Βασιλείου) ἐρμηνείας οὐ δέεται, διότι οὐδὲ ὡς ὄρος ἐγράφη παρὰ τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ὡς γνωμάτευμα· τὴν γὰρ θεσμοθεσίαν εἰς συνοδικὸν διορισμὸν ἀπέλυσε» (Βαλσαμῶν, αὐτόθι).

61. «Νεστοριανούς δέ, καὶ Εὐτυχιανούς, καὶ Σεβηριανούς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἵρέσεων χρῆ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον καὶ Εὐτυχέα, καὶ Διόσκουρον καὶ Σεβήρον. καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἵρέσεων, καὶ τοὺς φρονούντας τὰ αὐτῶν καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἵρέσεις, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας» (Ράλλη-Ποτλῆ, Β΄, σ. 531).

ἀποκηρυχθέντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας» (καν. 6, Β' Οἰκουμ. Συνόδου. Πρβλ. καν. 15 Πρωτοδευτέρας).

β) Ἡ Ἐκκλησία δὲν δίστασε, ἀλλά, ἀντίθετα, ἔκρινε ὠφέλιμο καὶ ἀναγκαῖο, νὰ προχωρήσει ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἀκρίβεια στὴν ἐπιείκεια καὶ στὴν οἰκονομία στὶς σχέσεις της μὲ τοὺς αἵρετικούς, πάντοτε μὲ ἀποφάσεις ἐπισκοπικῶν συνόδων. Ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τῆς ἐποχῆς τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, κατὰ τὴν ὁποία ὄχι μόνο οἱ αἵρετικοί, ἀλλὰ καὶ οἱ σχισματικοί, ἔπρεπε νὰ ἀναβαπτίζονται, ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ μὴ ἀναβαπτίζει οὔτε ὀρισμένους αἵρετικούς, ἀναθεματισμένους ἀπὸ οἰκουμενικὲς συνόδους, ὅπως οἱ Ἀρειανοί, οἱ Πνευματομάχοι, οἱ Μονοφυσίτες κ.ἄ.

γ) Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς αἵρετικούς καὶ τοὺς σχισματικούς τὸν τελευταῖο καὶ αὐθεντικὸ λόγος ἔχουν μόνον *σύνδοχοι ἐπισκόπων*. Κανενὸς ἀπολύτως ἡ γνώμη δὲν ἔχει κανονικὴ ἰσχὺ, ἀλλὰ μόνο οἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπισκοπικῶν συνόδων. Ὅταν μάλιστα οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ *οἰκουμενικὲς συνόδους*, ἡ αὐθεντία τους εἶναι ἀκόμα πὺρ μεγάλη.

δ) Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων προκύπτει ὅτι ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν ἐπισκοπικῶν συνόδων τῆς εἶχε τὴν ἐλευθερία νὰ ἐπιβάλλει τὸν μὴ ἀναβαπτισμό ἀκόμα καὶ αἵρετικῶν, ὅπως οἱ Ἀρειανοί, οἱ Πνευματομάχοι, οἱ Νεστοριανοί, οἱ Μονοφυσίτες κ.ἄ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κριτήριον γιὰ τὴν Ἐκκλησία στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν ἦταν ἡ αἵρεση καθαυτὴ, ἀλλὰ τὸ πῶς ἐτελεῖτο τὸ Βάπτισμα. Αὐτὸ καθίσταται σαφὲς ἀπὸ τὸ σκεπτικὸ τοῦ 7^{ου} Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει τὸν ἀναβαπτισμό σὲ ὅσους δὲν τελοῦν τὸ Βάπτισμα μὲ τριπλὴ κατάδυση στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνῶ ἀπαλλάσσει τοῦ ἀναβαπτισμοῦ μεγάλους αἵρετικούς (Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς κ.ἄ.), οἱ ὁποῖοι προφανῶς ἂν καὶ αἵρετικοὶ κατὰ τὴν πίστη, τελοῦσαν ὀρθὰ τὸ Βάπτισμα⁶². Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ τῶν συνόδων ἐξικνεῖται μάλιστα μέχρι καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση ὄχι μόνο τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ Χρίσματος σὲ περιπτώσεις αἵρετικῶν, ὅπως οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μονοφυσίτες (95^{ος} κανὼν Πενθέκτης).

62. Καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ Πηδαλίου, σχολιάζοντας τὸν Ζ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δικαιολογεῖ τὸν ἀναβαπτισμό τῶν Λατίνων μὲ ἀναφορὰ στὸ ὅτι τὸ βάπτισμά τους δὲν τελεῖται μὲ κατάδυσεις, ἀλλὰ μὲ ραντισμό. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ χρησιμοποιήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν 18^ο αἰῶνα, ὁπότε, παρὰ τὴν μέχρι τότε κρατοῦσα παράδοση τῆς ἀποδοχῆς τῶν Λατίνων μόνο μὲ Χρίσμα, ἐπιβλήθηκεν ὁ ἀναβαπτισμός τους ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Κύριλλο Ε', μὲ τὴ γνωστὴ ἀντίδραση τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου.

Ὁ συνοδικὸς θεσμὸς, συνεπῶς, δὲν εἶναι, ὅπως ἀτυχῶς ἔχει καταστήσει στὶς μέρες μας, ἓνα διοικητικὸ ὄργανο, πὸν ἀσχολεῖται μὲ «τρέχοντα» θέματα διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἔργο καὶ εὐθύνη του εἶναι νὰ ἀποφαίνεται καὶ γιὰ δογματικὰ ζητήματα, καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφήνει στὶς «Θεολογικὲς Σχολές» ἢ στοὺς ὁποιοσδήποτε «ὀμολογητές» τῆς πίστεως, καθὼς καὶ νὰ ἀσκεῖ τὴν οἰκονομία, ὅταν τὸ κρίνει ἀναγκαῖο. Αὐτὰ ἔπρατταν οἱ σύνοδοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὡς ἀπόρροια τῆς ὀρθῆς ἐκκλησιολογίας, τὴν ὁποία τηροῦσαν μὲ εὐλάβεια.

2. Παραφθορὰ τῆς συνοδικότητος: Οἱ «κληρικολαϊκῆς» σύνοδοι

Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐδραίωση τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ἡ σύνθεση τῶν συνόδων ἦταν ἀμιγῶς ἐπισκοπική, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὶς ἀποφάσεις τους. Ὅπως εἶδαμε, καὶ ὁ Μ. Βασίλειος ρητᾶ ἀναφέρεται σὲ συνόδους ἐπισκόπων προκειμένου νὰ ἀσκηθεῖ ἡ οἰκονομία, δὲν μαρτυρεῖται δὲ πουθενὰ καὶ ποτὲ σύνοδος, πὸν νὰ μὴ εἶναι ἀμιγῶς ἐπισκοπική⁶³.

Ἡ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πὸν ἐμφανίζεται σύνοδος, στὴν ὁποία μετέχουν καὶ ἄλλοι, ἐκτὸς ἀπὸ ἐπίσκοπους, κληρικοί, καθὼς καὶ λαϊκοὶ μὲ ἀποφασιστικὴ ψῆφο εἶναι στὴ Ρωσία στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα, πιθανῶς κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς θεολογίας τῶν Σλαυοφίλων (ἡ ἰδέα τοῦ sobornost) ἢ καὶ τῶν νεώτερων ἀντιλήψεων περὶ ἰσότητας καὶ δημοκρατίας, τὶς ὁποῖες τότε προωθοῦσε ὁ Διαφωτισμὸς.

Τὸ σπουδαιότερο ἐκκλησιολογικὸ πρόβλημα, πὸν δημιουργεῖ ἡ μορφή αὐτῆς συνοδικότητος, εἶναι ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ συνοδικότητα διασπᾷ τὴν ἐνότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐνότητα ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἐκκλησιολογικὴ ἀρχή. Ἡ ἐπισκοπικὴ σύνθεση τῶν συνόδων ἔχει τὴν αἰτιολογία της στὸ ὅτι ἡ σύνοδος δὲν ἀποτελεῖ θεσμὸ ὑπεράνω τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ δυτικὸς «κονσιλιαρισμὸς», ἀλλὰ μία μορφή κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Στὴ σύνοδο μετέχουν οὐσιαστικὰ οἱ ἐπίσκοποι ὄχι ὡς ἄτομα, ἀλλὰ ὡς κεφαλὲς καὶ ἀντιπρόσωποι, κατὰ κάποια ἔννοια, τῶν Ἐκκλησιῶν τους. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ σύνοδο Ἐκκλησιῶν.

63. Καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὡς διάκονος μετείχε τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μόνον ὅμως ὡς συνοδὸς καί, κατὰ κάποιο τρόπο, «σύμβουλος» ἢ «γραμματεὺς» τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου. Βλ. ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Ἐκκλ. Ἰστ. Ι, 8, 13 καὶ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, Ἐκκλ. Ἰστ. Ι, 17, 7.

Ἄλλὰ ὁ θεσμός τῆς κληρικολαϊκῆς «συνόδου» ἢ «συνελεύσεως», στήν ὁποία οἱ μὴ ἐπίσκοποι κληρικοί καὶ οἱ λαϊκοὶ ἔχουν ἀποφασιστικὴ ψήφο, πλήττει εὐθέως τὴν ἐνότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, διότι δίνει τὴ δυνατότητα στὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς νὰ διαφοροποιηθοῦν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπό τους ἢ καὶ μεταξὺ τους ὡς πρὸς τὶς ἀποφάσεις τους ἐπὶ διαφορῶν ζητημάτων. Ἔτσι ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία «ἀποδιυλίζεται», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου Ἀντιοχείας⁶⁴, καὶ δὲν ἐκφράζεται «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ», ὅπως συμβαίνει ὅταν ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἐπισκόπου της. Ἐνῶ, λοιπόν, ὁ θεσμός τῆς «κληρικολαϊκῆς» ἐκφράζει τὰ ἀτομοκρατικὰ δικαιώματα τῶν νεωτέρων δημοκρατικῶν ἀντιλήψεων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ φαίνεται νὰ προῆλθε, ναρκοθετεῖ τὴν ἐκκλησιολογικὴ παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει νὰ μὴ διασπᾶται ἡ ἐνότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ.

Τὸ πρόβλημα περιορίζεται, βέβαια, κατὰ πολὺ, ἂν οἱ ἀποφάσεις μιᾶς «κληρικολαϊκῆς» ἀφοροῦν σὲ ἀμιγῶς οἰκονομικὰ ἢ παρόμοια θέματα, στὰ ὁποῖα καὶ οἱ λαϊκοὶ θὰ μπορούσαν νὰ ἀποφασίζουν, ἂν καί, καλὸ θὰ ἦταν, σὲ ὁμοφωνία μὲ τὸν ἐπίσκοπό τους. Σὲ θέματα ὅμως δογματικὰ καὶ ποιμαντικὰ εἶναι ἀδιανόητο νὰ ἀποφασίζουν κληρικολαϊκῆς συνελεύσεις. Αὐτά, ὅπως εἶδαμε, ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὴν ἀρμοδιότητα ἐπισκοπικῶν συνόδων.

Ἡ περίπτωση, γιὰ τὴν ὁποία συχνὰ χρησιμοποιεῖται στὰ νεώτερα χρόνια σὲ ὀρισμένες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ὁ θεσμός τῆς «κληρικολαϊκῆς», εἶναι ἐκεῖνη τῆς ἐκλογῆς ἐπισκόπων, καὶ μάλιστα Πατριαρχῶν ἢ Ἀρχιεπισκόπων. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπιβάλλονται ὀρισμένες παρατηρήσεις.

Ἐπὶ ἀρχῶν σαφῶς ἱστορικῆς μαρτυρίας ὅτι σὲ ὀρισμένες περιοχές, ὅπως ἡ Βόρειος Ἀφρική, οἱ λαϊκοὶ συμμετεῖχαν στὴν ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων τους κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς αἰῶνες. Δὲν εἶναι βέβαια γνωστὸ σὲ ποῖο στάδιο καὶ μὲ ποῖο τρόπο (πρὸ τῆς ἐπισκοπικῆς συνόδου ἢ ὡς μέρος της;) συμμετεῖχαν οἱ λαϊκοὶ στὴν ἐκλογικὴ διαδικασία. Ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ, πάντως, δὲν φαίνεται νὰ γενικεύεται ἢ νὰ ἐπικρατεῖ τελικῶς, ἀφοῦ ἤδη ἡ Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (κανὼν 4^{ος}) τὴν καταργεῖ, περιορίζοντας τὴν ἐκλογὴ ἐπισκόπων στὶς ἐπισκοπικῆς συνόδους. Αὐτό, πάντως, ποῦ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν ἐκκλησιολογία, εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ἐνότητας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῆ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἐνῶ θὰ μπορούσε ἴσως, κατὰ παρέκβαση ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, νὰ συμμετέχουν οἱ λαϊκοὶ στὴν

64. ἸΓΝΑΤΙΟΥ, *Φιλαδ.* 3, 1.

έκλογή τοῦ ἐπισκόπου τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τους, ἢ συμμετοχή τους στήν ἐκλογή ἐπισκόπου ἄλλης τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως συμβαίνει στήν περίπτωση ἐκλογῆς Πατριάρχου ἢ Ἀρχιεπισκόπου, θά εἰσήγαγε τὸν κίνδυνο διάσπασης τῆς ἐνότητας τῆς δικῆς τους τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ θά τοὺς παρεῖχε τὴ δυνατότητα νὰ ψηφίσουν ἐπίσκοπον ἄλλης τοπικῆς Ἐκκλησίας, παρακάμπτοντας τὸν δικό τους ἐπίσκοπο. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει σὲ ἐκλογές Πατριαρχῶν (π.χ. στὴ Ρωσία) ἢ Ἀρχιεπισκόπων (π.χ. στὴν Κύπρο), ὅπου τείνει νὰ λησμονηθεῖ ὅτι ὁ ἐκλεγόμενος Πατριάρχης ἢ Ἀρχιεπίσκοπος εἶναι ἐπίσκοπος μιᾶς συγκεκριμένης τοπικῆς Ἐκκλησίας, καὶ μόνο δευτερευόντως Πατριάρχης ἢ Ἀρχιεπίσκοπος μιᾶς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας⁶⁵. Ἡ ἀνάμιξη λαϊκῶν στήν ἐκλογή αὐτή, μὲ παράκαμψη τοῦ ἐπισκόπου τους, διαλύει τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία, καὶ συγχρόνως δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωση ὅτι ὑπάρχει ἓνα ἐκκλησιολογικὸ ἐπίπεδο ὑπεράνω τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας (Πατριαρχεῖο, Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία), στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ μετέχει ἓνας κληρικὸς ἢ λαϊκὸς παρακάμπτοντας τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία του. Πρόκειται γιὰ μία ἔμμεση μορφή τοῦ «κονσιλιαρισμοῦ», ὁ ὁποῖος δὲν διαφέρει στήν οὐσία του ἀπὸ τὸν «παπισμὸ», ἀφοῦ καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δημιουργοῦν ἓνα ἐπίπεδο ἐκκλησιολογικῆς ἐνότητας, τὸ ὁποῖο παρακάμπτει τὴν ἐνότητα καὶ καθολικότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

3. Συνοδικότητα καὶ Πρωτεῖο

Μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς πλευρὲς τῆς συνοδικότητας, πὺν τείνει νὰ ἀπονήσει ἢ νὰ παραβλεφθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων περὶ δημοκρατίας, εἶναι καὶ τὸ ὅτι στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία συνοδικότητα χωρὶς πρωτεῖο εἶναι ἀδιανόητη. Ὅπως τὸ πρωτεῖο δὲν εἶναι νοητὸ χωρὶς συνοδικότητα, ἔτσι καὶ ἡ συνοδικότητα δὲν εἶναι νοητὴ χωρὶς πρωτεῖο. Τὸν χρυσὸ αὐτὸν κανόνα ἔθεσε μὲ σαφήνεια ὁ 34^{ος} Κανὼν τῶν Ἀποστόλων, στὸν ὁποῖο ἔχομε ἀναφερθεῖ λεπτομερῶς πιὸ πάνω. Ἡ ὄντολογικὴ αὐτὴ σύνδεση συνοδικότητας καὶ πρωτείου ἀποδεικνύει πόσο παραπλανητικὴ μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ ἡ χρῆση τοῦ

65. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, γιὰ παράδειγμα, εἶναι Πατριάρχης, διότι εἶναι ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Πατριαρχικὴ ἀξία πηγάζει ἀπὸ τὴν ἔδρα, δηλαδὴ τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία του, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ πρόσωπό του. Ἡ ἐκλογή του, ἐπομένως, ὡς Πατριάρχου εἶναι ἐκλογή ἐπισκόπου μιᾶς συγκεκριμένης τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι μιᾶς εὐρύτερης αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Ρώμη: τὸ πρωτεῖο του ἀνήκε στήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης καὶ ὄχι στὸ πρόσωπό του, ὅπως θέλησαν νὰ ὑποστηρίξουν δυτικὸι θεολόγοι τὸν Μεσαίωνα.

όρου «πρωτεῖο τιμῆς», πού ἔχει ἐπικρατήσει. Ἐάν χωρὶς τόν «πρῶτον» δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει σύνοδος, κατὰ τὸν 34^ο κανόνα τῶν Ἀποστόλων, τότε ὁ «πρῶτος» δὲν ἔχει ἀπλῶς «πρωτεῖο τιμῆς», ἀλλὰ τὴν ἐξουσία νὰ συγκαλεῖ τὴν σύνοδο καὶ νὰ προεδρεύει σ' αὐτήν, ὄχι κατὰ κάποιον τρόπο ἐξουσιοδοτημένος ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ *ipso jure*⁶⁶. Αὐτὸ ὑπόκειται ὡς ἐκκλησιολογικὴ ἀρχὴ στὴν περίπτωση τῶν Πατριαρχικῶν Συνόδων, στὴν ὁποία ἔχομε τὸ σχῆμα «ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος», δηλαδὴ δύο παράλληλα, ἂν καὶ ἀλληλένδετα, ὄργανα, ἐνῶ στὴν περίπτωση, κατὰ τὴν ὁποία τὸ κυρίαρχον ὄργανο εἶναι ἡ Σύνοδος (π.χ. στὴν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος), ὁ «πρῶτος» ἐνεργεῖ ὡς μέρος τῆς Συνόδου καὶ ὑπογράφει ὡς «προέδρος» τῆς. Εἴτε, πάντως, τὸ πρωτεῖο νοηθεῖ ὡς παράλληλο, ἀλλὰ πάντοτε ἀλληλένδετο, πρὸς τὴ Σύνοδο, εἴτε νοηθεῖ ὡς ὄργανο ἐντὸς τῆς Συνόδου, ἡ παρουσία του εἶναι συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ, καὶ δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ τιμητικοῦ τίτλου.

Ὅπου, συνεπῶς, Σύνοδος, ἐκεῖ καὶ πρωτεῖο. Καὶ ὅπου πρωτεῖο, ἐκεῖ καὶ Σύνοδος. Μὲ βάση τὴν ἐκκλησιολογικὴ αὐτὴ ἀρχή, τόσο ἡ συνοδικότητα ὅσο καὶ τὸ πρωτεῖο ἀποτελοῦν ἀπαραίτητα καὶ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς Ἐκκλησίας σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς τῆς, χρονικὰ καὶ τοπικά. Σὲ καμία χρονικὴ περίοδο δὲν μπορεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ ὑπάρξει χωρὶς αὐτά, δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν ἐπιδέχονται μεταρρύθμιση ἢ ἐκσυγχρονισμό. Ἀλλὰ καὶ σὲ κανένα τοπικὸ ἐπίπεδο δὲν εἶναι νοητὴ ἡ ὑπαρξὴ τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς αὐτά.

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο πρέπει νὰ τονιστεῖ ιδιαίτερα, γιατί ἄπτεται τοῦ προβλήματος τοῦ πρωτείου σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο, καὶ συνδέεται μὲ τὸ ἐπίμαχο ζήτημα τοῦ πρωτείου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀπὸ ὅσα ἀναπτύχθηκαν μέχρι τώρα, προκύπτουν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό.

α) Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι στὴν πρώτη χιλιετία τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, πρὸ τοῦ Σχίσματος μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἀναγνωρίζοταν ἀπὸ ὅλους ὡς ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν πέντε Πατριαρχῶν, δηλαδὴ ὁ πρῶτος σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Τὸ πρωτεῖο αὐτὸ ἦταν ἐμφανὲς τόσο στὴ θέση, πού καταλάμβαναν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Ρώμης στὶς οἰκουμενικὲς συνόδους, ὅσο καὶ στὴν «ἐκκλητο» προσφυγή, τὴν ὁποία ὁ Ρώμης εἶχε δικαίωμα νὰ δέχεται σὲ τελευταῖο βαθμὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς κληρικούς⁶⁷. Αὐτὸ τὸ πρωτεῖο, κατὰ

66. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι παντελῶς ἀδιανόητη κάθε δυνατότητα ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου τῆς Συνόδου ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἢ προεδρίας ἐκ περιτροπῆς.

67. Βλ. κανόνες 4 καὶ 5 τῆς Σαρδικῆς.

τους αρχαίους ερμηνευτές τῶν κανόνων (Βαλσαμῶνα κ.ἄ.), μεταφέρθηκε μετὰ τὸ Σχίσμα στὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὅσον ἀφορᾷ στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία⁶⁸. Γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους, ἐπομένως, τὸ πρωτεῖο αὐτὸ τοῦ Ρώμης θὰ εἶναι ἀποδεκτὸ μόνον στὴν περίπτωση ἐπανενώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἦταν τὴν πρώτη χιλιετία.

β) Τὸ πρωτεῖο αὐτὸ οὐδέποτε ἦταν, οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι, πρωτεῖο *παγκόσμιας δικαιοδοσίας*. Τόσο ὁ Ρώμης ὅσο καί, μετὰ τὸ Σχίσμα, ὁ Κωνσταντινουπόλεως, οὐδέποτε εἶχαν, καὶ οὐδέποτε μπορεῖ νὰ ἔχουν, κανονικὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως σὲ ἄλλες, ἐκτὸς τῆς δικῆς τους τοπικὲς Ἐκκλησίες ἢ Πατριαρχικὲς δικαιοδοσίες, ἐκτὸς ἐὰν αὐτὸ τοὺς ζητηθεῖ ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες αὐτές.

γ) Τὸ πρωτεῖο αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀσκηθεῖ μόνον *στό πλαίσιο τῆς συνοδικότητας*, καὶ ὄχι ἐκτὸς αὐτῆς, κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ 34^{ου} Κανόνου τῶν Ἀποστόλων, τὸν ὁποῖο ἤδη ἐξετάσαμε. Ἡ Σύνοδος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει συμβουλευτικό, ἀλλὰ ἀποφασιστικὸ χαρακτήρα στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων. Ὁ πρῶτος εἶναι ἐκφραστὴς τῆς ὁμοφωνίας (ἢ τῆς πλειοψηφίας)⁶⁹ τῆς Συνόδου του.

Οἱ βασικὲς ἀρχές, πὸν διέπουν τὸ συνοδικὸ θεσμὸ καὶ πὸν ἐξετάστηκαν στὴν παρούσα μελέτη, δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς θέματα διοικήσεως ἢ κανονικοῦ δικαίου. Ἀποτελοῦν θεμελιώδεις ἀρχές τῆς ἐκκλησιολογίας, δηλαδὴ τοῦ δόγματος τῆς Ἐκκλησίας.

68. Τὸ πρωτεῖο αὐτὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ (παρὰ τὶς προσπάθειες ὀρισμένων συγχρόνων Ρώσων θεολόγων), διότι (α) σὲ ὅλη τὴ χρονικὴ περίοδο ἀπὸ τὸ Σχίσμα τοῦ 1054 μ.Χ. μέχρι καὶ σήμερα ὁ Κωνσταντινουπόλεως συγκαλοῦσε τὶς Πανορθόδοξες Συνόδους καὶ προήδρευε σ' αὐτές (πρβλ. τὴν ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ καθηγ. ΦΕΙΛΑ Β., «Ὁ Πρῶτος καὶ ἡ Συνοδικότης τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση», *Ἐπίσκεψις*, τ. 671-28.2.2007, σελ. 40-46 καὶ (β) ἀσκοῦσε ἀνέκαθεν τὸ δικαίωμα νὰ δέχεται «ἐκκλήτους» προσφυγὲς σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες 9 καὶ 17 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

69. Κατὰ τὸν 19^{ον} κανόνα τῆς Συνόδου Ἀντιοχείας, τὸν ὁποῖον ἤδη ἐξετάσαμε.